Souvenir

NINTH ANNIVERSARY

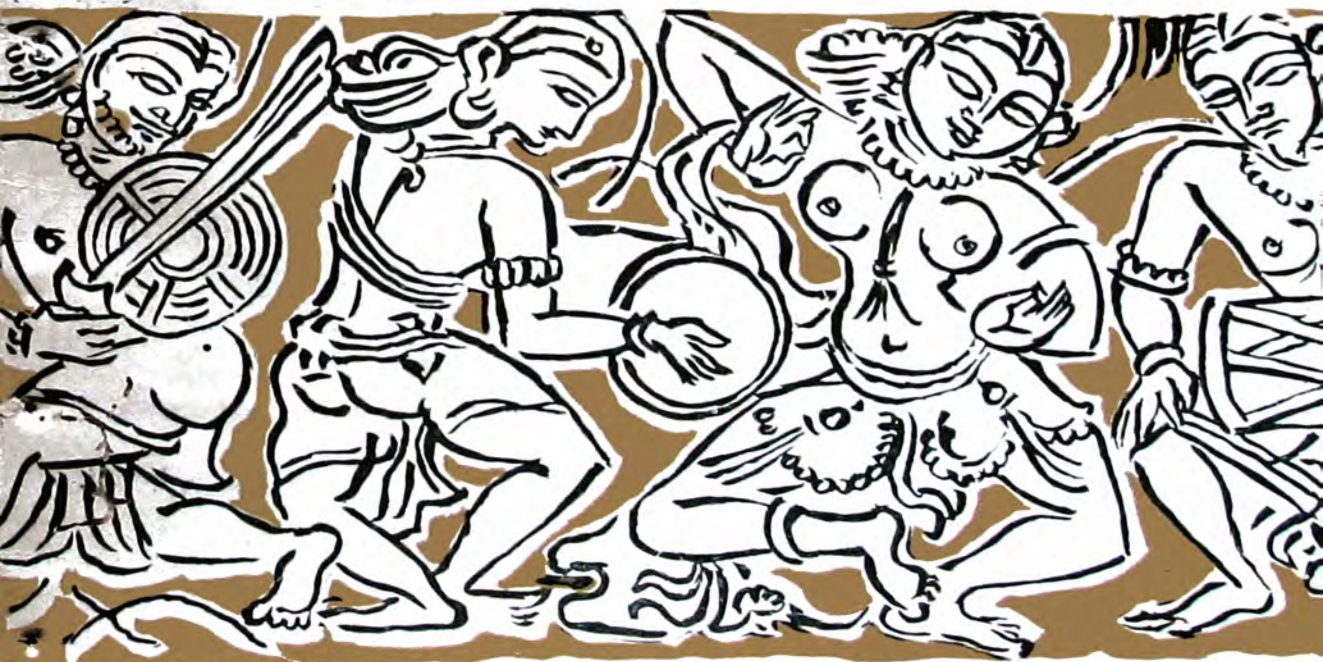
1964

Lalita Kala Pitha

BHUBANESWAR

ଲଳିତ କଳା ପୀଠ

ଭୁବନେଶ୍ୱର

ACADEMY OF DANCE, DRAMA & MUSIC *

Dr. Radhakrishnan sends Good Wishes

SECRETARY TO PRESIDENT OF INDIA
WRITES TO OUR GENERAL SECRETARY:

NEW DELHI
November 7, 1964

Dear Shri Mishra,

The President is glad to learn from your letter of 26th October, 1964 of the progress of the Lalita Kala Pitha and sends his best wishes for its continued success.

K. R. Damle

RAJBHAVAN
Bhubaneswar
November 5, 1964

I send my best wishes for the success of the 9th Anniversary celebration of the Lalita Kala Pitha, Bhubaneswar which will be held during the last week of November 1964.

I hope the institution will continue long to promote the Arts of Dance, Drama and Music.

A. N. Khosla
Governor of Orissa

BHUBANESWAR
The 9th November, 1964

I am glad that Lalitakala Pitha of Bhubaneswar, a leading cultural organisation, is celebrating its 9th Anniversary. Orissa has a glorious past in the field of art and culture and I have every hope that institutions of this kind would help in the development of cultural activities in the best tradition of Orissa.

While conveying my best wishes for the success of the celebrations, I commend the untiring efforts of the organisers of this institution in the promotion of cultural activities in the Capital town of Orissa.

Biren Mitra

CHIEF MINISTER, ORISSA.

New Delhi,
Oct 13, 1964

It is a privilege for me to be associated with the celebration of the Ninth Anniversary of the Lalita Kala Pitha of Bhubaneswar, rather remotely by contributing to the Souvenir to be published on the occasion. I have always held that all the people of Orissa have highly developed aesthetical perception. This has been due to the very long tradition in the cultivation of music, dance and drama, which was possible because of the various institutions that were supported by the community almost in every village. During the terrible economic and social changes in the last half century, the old institutions have withered away. Therefore, it is heartening to find new institutions growing up and taking root by the devoted efforts of a few persons who have felt the urge for it. It is the duty of every member in the community to support such efforts.

Bhubaneswar is a new township where community life has yet to grow. The efforts of an Institution like the Lalita Kala Pitha has a great deal to contribute in the process. Judging from its purpose, in the short period of less than a decade of its founding, the Institution has to be congratulated on its results. The State Academy ougth to be more generous in its support of the Institution simply because Bhubaneswar happens to be the Capital of the State and it is inevitable that it should set the pace of the cultural life throughout the State.

K. Kanunga

Minister, Civil Aviation
Govt. of India

86, Canning Lane
New Delhi—1
November 18, 1964.

The Lalita Kala Pitha, Bhubaneswar, is soon holding its anniversary celebrations. I wish the function all success. Bhubaneswar is the most historic place in Orissa or for the matter of that it is perhaps the most historic place in the whole of India in the sense that the complete history of about 2,000 years exists in one and the same place only at Bhubaneswar. The art and architecture of the place give evidence of the past achievements in Lalita Kala. The present must keep pace with the past. The Lalita Kala Pitha should, therefore, be assisted to go ahead and make rapid progress. I know the Institution. Many energetic and sincere workers are trying hard for its development. It is catering to the need of a large number of artists in the town. I look forward to the day when the Institution will have its own home and arrangements for imparting education on much a larger scale.

Harekrushna Mahtab

(Harekrushna Mahtab)

Bhubaneswar
17. 11. 64

I am glad to know that the Lalita Kala Pitha, Bhubaneswar is celebrating its Ninth Anniversary in the last week of November, 1964. The Lalita Kala Pitha has undoubtedly a significant role to play particularly in a place like Bhubaneswar for the promotion of cultural activities. I send my good wishes on this celebrated occasion and fervently hope that the Pitha would be crowned with success in all its cultural activities conducive to emotional integration in the widest sense.

S. K. Sahu
Deputy Minister
Co-operation & Cultural Affairs, Orissa.

Bhubaneswar
November 6 1964

I am glad as a lover of dance, drama and music to see in existence of an institution in the capital for catering to the needs of the finer accomplishments of the society. I wish that the benefits of your institution be shared alike irrespective of caste, creed and position. Let me also wish that institutions of the like nature in Orissa would work upto a stage where there will be an opportunity for all schools of fine arts to flourish and develop into indivisible entity.

T. Sanganna
Minister, Tribal and Rural Welfare, Orissa.

New Delhi.
November 9, 1964

Dear Gopal,

I understand that you are celebrating the 9th Anniversary of Lalita Kala Pitha towards the close of this month. I have no doubt that you will preserve and propagate the rich and distinct contribution of Orissa in the fields of dance, drama and music. I wish your endeavour all success.

B. Misra
Deputy Minister,
Industry & Supply, Govt. of India

BHUBANESWAR

The 4th December, 1964

It is a pleasure to be associated with cultural endeavours of the kind the organisers of Lalita Kala Pitha, a leading cultural institution of Bhubaneswar are making. I have no doubt that Lalita Kala Pitha would try in its own way to preserve and enrich the glorious cultural heritage of Orissa.

I have been watching with interest the steady progress the Kalapitha has been making and it is heartening to note that the Institution would soon move to its own home, now under construction.

I wish the 9th Anniversary Celebration of the Institution all success.

B. Venkatraman,

Secretary to Government of Orissa,
Cultural Affirs., Department

Adyar, Madras-20
2nd November. 1964

Dear Mr Misra,

I am sending herewith a short message on the occasion of your Ninth Anniversary.

I am very happy to hear the progress you have made in regard to the development of the Lalita Kala Pitha. I hope you will be very successful in having a good centre for the development of the art especially arts of Orissa. Orissa has contributed so much to Indian culture. In fact Jayadeva's contribution alone is sufficient to make India conscious of Orissa. Your music and dance have unfortunately been forgotten for a long time and I hope before long we will discover the real music and dance of Orissa and that you will develop it on the right lines so that it regains its purity and its quality.

Wishing you every success.

Your sincerely,

Rukmini Devi Arundale

National Academy of Music, Dance and Drama

NEW DELHI

30- 10- 64

Dear Shri Misra,

Thank you for your letter of the 26th October, 1964.

I wish to send you greetings on the occasion of the 9th Anniversary of your Institution from the Sangeet Natak Akademi.

Narayana Menon

Secretary, Sangeet Natak Academy

BHUBANESWAR

The 1st December, 1964

I offer my heartiest felicitations to Lalit Kala Pitha, Bhubaneswar on the occasion of their annual function. Institutions of dance, drama and music have a very important role to play in free and independent India for the cultural rejuvenation of the nation. May the Lalit Kala Pitha contribute substantially to the cultural advancement of India through its multifarious activities in the domain of dance and music.

G. K. Brahma

Secretary

Orissa Sangeet Natak Akademi

OUR EXECUTIVE

President

Sri B. B. Singh Bariha.

Working President

Sri Dinabandhu Mohapatra,

Vice-Presidents :

1. Sri Sashi Bhusan Mishra.
2. Sri Surendra Narayan Sarangi.
3. Sri Nabaghan Raut.

General Secretary

Sri Gopal Misra

Joint General Secretary & Superintendent of Examinations :— Sri Harekrishna Das

Secretary, Shows & Performances, Dance & Childrens' Forum : – Sri Ananta Charan Nanda

TREASURER & Secretary, Music :

Sri Purna Chandra Misra.

Office Secretary

Sri Umesh Chandra Ray Mohapatra.
(Nominated).

Members

1. Sri Indubhusan Das.
2. Sri Pramothnath Das.
3. Sri Nagendra Nath Bhuyan.
4. Sri Nimai Charan Kar.
5. Sri Sisir Kumar Pati.
6. Sri Dinabandhu Joshi.
7. Sri Mayadhar Panda.
8. Sri Anil Kumar Ganguli.
9. Sri Umesh Ch. Ray Mohap[redacted]
10. Sri Mahendra Kumar Beur[redacted]
11. Sri Kashinath Puja Panda, Principal Ex-Officio.

Board Of Advisers

1. P. K. Krupakaran.
2. N. Rath.
3. N. Chakravarty.
4. B. C. Das
5. B. K. Kanungo.
6. R. K. Behera.

National Academy of Music Dance and Drama

NEW DELHI

30- 10- 64

Dear Shri Misra,

Thank you for your letter of the 26th October, 1964.

I wish to send you greetings on the occasion of the 9th Anniversary of your Institution from the Sangeet Natak Akademi.

Narayana Menon

Secretary, Sangeet Natak Academy

Adyar, Madras-20
2nd November. 1964

Dear Mr Misra ,

I am sending herewith a short message on the occasion of your Ninth Anniversary.

I am very happy to hear the progress you have made in regard to the development of the Lalita Kala Pitha. I hope you will be very successful in having a good centre for the development of the art especially arts of Orissa. Orissa has contributed so much to Indian culture. In fact Jayadeva's contribution alone is sufficient to make India conscious of Orissa. Your music and dance have unfortunately been forgotten for a long time and I hope before long we will discover the real music and dance of Orissa and that you will develop it on the right lines so that it regains its purity and its quality.

Wishing you every success.

Your sincerely,
Rukmini Devi Arundale

Revenue Minister Mr. Sadasiv Tripathy, whose ungrudging encouragement shall be ever cherished by Lalita Kala Pitha.

—: *SOUVENIR EDITORS* : —

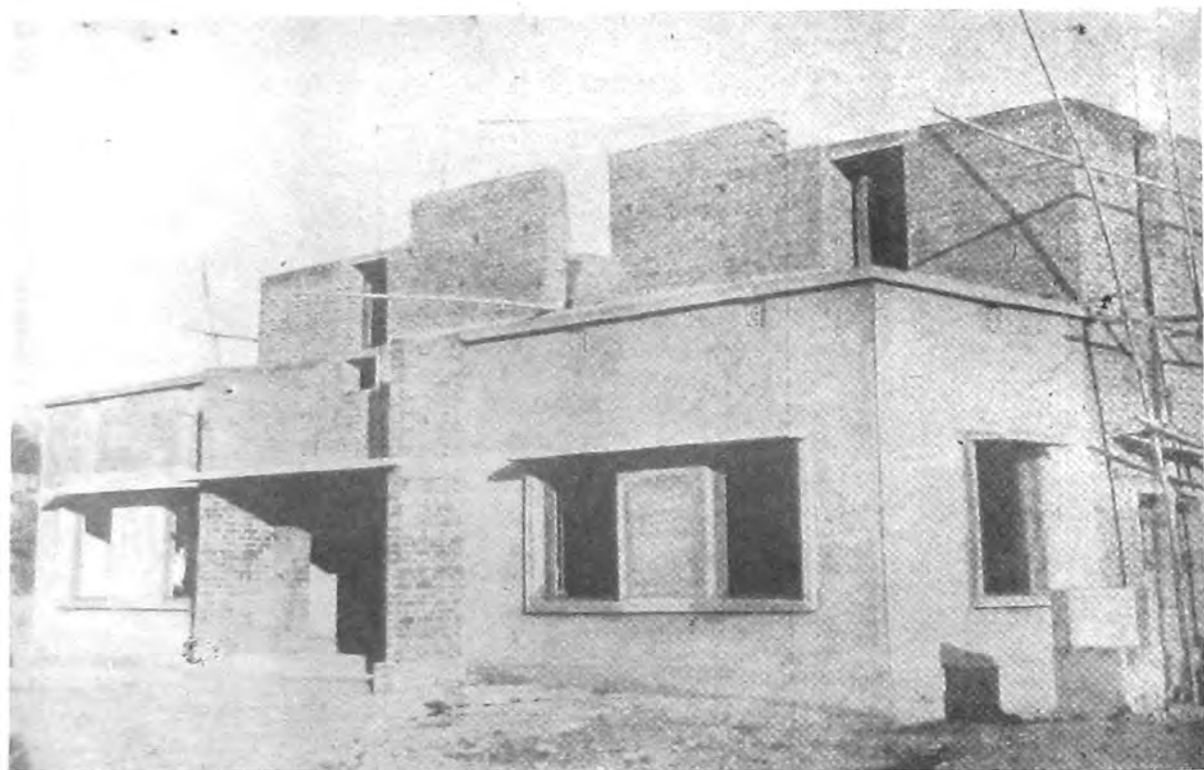
Sashibhusan Misra
Balakrushna Kanungo
Indubhusan Das
Pramothnath Das
&
Gopal Misra

He Whose Inspiring Spirit Guides Us.........

Founder-secretary Late Gopal Chandra Mishra

(Former P. A. to Chief Engineer, Irrigation)

A latest view of Kalapitha's new home under construction.

President, Sri B. B. S. Bariha

Working President
Sri D. Mahapatra

Vice President, Sri S. B. Misra

Treasurer, Sri P. C. Misra

Jt. Gen. Secretary
Harekrushna Das

Secretary, Shows & Performances
Ananta Charan Nanda

VICE-PRESIDENTS

Sri Nabaghan Raut

Sri S. N. Sarangi

General Secretary
GOPAL MISRA

OUR STAFF

Principal Pujapanda

Dayanidhi Das

Natabar Misra

Gopal Chandra Panda

Sachidananda Kanungo

OUR Engineer-Member

in charge of Construction

Mr Sisir Kumar Pati

Prof. Kabir being conducted to lay foundation Stone of our building accompanied by State Education Minister Mr. S. P. Mahanty, Deputy Minister, Cultural affairs, Sri S. K. Sahu and others.

A Happy Augury.

Union Minister Prof. Humayun Kabir laying the foundation stone of Kalapitha's permanent home on 14th December, 1963.

କଳା ଓ କୀର୍ତ୍ତି

ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ମିଶ୍ର

ସିନ୍ଦୂର ଫାଟିଲାବେଳେ ସେଇ ଯେଉଁ ନାଲି ଟୁକୁ ଟୁକୁ କଅଁଳିଆ ସୂର୍ଯ୍ୟଟି, ତା' ନାଆଁ ଅରୁଣ କିଏ ଦେଲା ? ଅରୁଣ କିରଣ-ତୂଳିକା ଧରି କେତେ ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିଦିଏ ପ୍ରାଚୀ ଦିଗନ୍ତରେ, ଦିବସ-ରଜନୀର ସଂଗମ ଆକାଶରେ । ପୁଣି ଗୋଧୂଳି ପରେ 'ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ଦିବ୍ୟ ବେହରଣରେ', ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶର ବିଳାସ । ଦିବସ ଓ ରଜନୀର ଅବିରତ ଖେଳ । ରୋଜ ରୋଜ ଏଇ ରାସ । ତଥାପି ଦେଖିଲା ଲୋକର 'ତୃପ୍ତିର ଅବସାଦ ନାହିଁ ।' ବସୁନ୍ଧରା ରୋଜ ସଞ୍ଜ ସକାଳେ ପୁଲକରେ ଏଇ ରାସ ଦେଖେ । ସେ ଅରୁଣର ପଂଖକୁ ଲାଗି ଲାଗି ଗଲାପରି ଦିଶେ ।

ବସୁନ୍ଧରା ପୁଣି ଥକା ମାରିଯାଏ । ପୁଲକ ନାହିଁ, ନିଜର ସତ୍ତା ବି ଯେମିତି ନାହିଁ ! କାହାର ପୌରୁଷର ପ୍ରତାପରେ ନିଜର ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କ୍ଳୀବ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ପରି ! ଏ ପୌରୁଷ କାହାର ? ମଧ୍ୟାହ୍ନର ଏ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସହସ୍ରାଂଶୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ସେଇ କଅଁଳ ଅରୁଣର କୀର୍ତ୍ତି-ବିଜ୍ଞାପନ ? ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ ପାଖରୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦୂର ଅସିମ୍ପ ପରି ଲାଗେ; କିନ୍ତୁ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ସର୍ବସ୍ପର୍ଶୀ ସର୍ବଗ୍ରାହୀ ଜନ୍ତୁ ଏ କିରଣ-କୀର୍ତ୍ତିର । ଘୁରିଆଉଛି ବସ୍ତ୍ରରୁ ଯିବ ସେ ଧ୍ରଷ୍ଟାର ପୌରୁଷ ଜାହିର କରିବାପାଇଁ । କୀର୍ତ୍ତିମାନରୁ ସୃଷ୍ଟି-ମୁଖର ପୌରୁଷ ଭିତରେ ବସୁନ୍ଧରାର ସତ୍ତା ଲୀନ ହୋଇଯାଏ ।

ବସୁନ୍ଧରା ସର୍ବଂସହା । ମୋତେ କିନ୍ତୁ ସେଇ ସକାଳ ଓ ଅସ୍ତାଚଳର ଶୋଭା ଦେଖିବାକୁ ଦିଅ । ମଧ୍ୟାହ୍ନର ଦୀପ୍ତିକୁ ମୁଁ ଏଡ଼ି ଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ମତେ ଟିକିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ— ଛତା, ଯୋତା, ଗଗଲ୍‌ସ୍, ଆଉ ସୁବିଧା ହେଲେ ଥର୍ମସ୍‌ରେ ମୁନ୍ଦେ ଥଣ୍ଡା ପାଣି ନେଇ ଯିବି ସାଙ୍ଗରେ ।

●

ମୋର ତ ମଣିଷର ମନ, ମଣିଷର ପ୍ରାଣ ! ଆଗ ଟିକିଏ ଵାଂବର୍ମାଙ୍କର 'ପଲ୍ଲୀବଧୂ' ଚିତ୍ରପଟଟି ଦେଖିବାକୁ ଦିଅ । ତା' ପରେ ମତେ ହ୍ୱାଇସଲ୍ଡ ବନ୍ଧ ଦେଖାଇବାକୁ ନେଇଯିବ ।

ଆଗ ପିକାସୋଙ୍କର ଶାନ୍ତିକପୋତ କଥା ମତେ କହି ସାର; ତା'ପରେ ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନଙ୍କ ଆପେକ୍ଷିକ ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝାଇ ଦେବ । ମୋର ବୁଝିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ଅଛି ନିଶ୍ଚୟ । ହେଲେ, ମୁଁ ଟିକିଏ ଆନନ୍ଦ ଖୋଜୁଛି, ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ମୋର ଜରୁରୀ ଦରକାର ।

ତୁମର ଯଦି ସମୟ ନାହିଁ, ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ କରି ମତେ ଦୁଇ ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନକୁ ନେଇ ଯିବାକୁ କିଂବା ଦୁଇ ଦୁଇଟା କଥା ବୁଝାଇ କହିବାକୁ, ତାହାହେଲେ ତୁମେ ମତେ ଖାଲି କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସ । ସେଠାରେ ମୁଁ ଶୁଣି ପାରିବି 'ପଲ୍ଲୀବଧୂ'ର ମୁଖରୁ 'ହ୍ୱାଇସଲ୍ଡ'ର କଥା; ପିକାସୋଙ୍କ ମୁଖରୁ ଜଟିଳ ଆପେକ୍ଷିକ ତତ୍ତ୍ୱ । କୀର୍ତ୍ତିଲିପ୍ସାର ପରିଚୟ ରହିନାହିଁ ସେଠାରେ । କୀର୍ତ୍ତିମାନର ମୋହର ବି ନାହିଁ । ସୃଷ୍ଟି-ମୁଖର କଳାକାରମାନଙ୍କର ସ୍ରଷ୍ଟା ନିକଟରେ ଏକ ନୀରବ ସମୂହ ପ୍ରାର୍ଥନା । ମୁଁ ସେ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯୋଗ ଦେବି ।

ଏଇଠି କ'ଣ ଅନୁରାଗ ଓ ବୈରାଗ୍ୟ ଦୁଇଧାରାର ସଂଗମ ଦେଖିଥିଲେ କବୀର ? କବୀର କହିଥିଲେ, ପ୍ରକୃତ ଭକ୍ତ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରେମ ଓ ବୈରାଗ୍ୟର ଦୁଇଧାରା ଗଙ୍ଗା ଓ ଯମୁନା ପରି ମିଶିଯାଏ । କବୀର କେଉଁ ସାଲର ଲୋକ ? ନାଁ, ଐତିହାସିକମାନେ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ା ପାଖକୁ ସେ ଯେଉଁ କବରଟି ଖୁଜା ପାଉଛନ୍ତି, ତା' ଉପରେ ଖୋଳ ତାଡ଼ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଏଇ ମନ୍ଦିର

ଭିତରୁ କବୀରଙ୍କ ଗାନ ଶୁଣିପାରୁଛୁ । ମୁଁ କାହିଁକି ମୋ'ର କାନକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବି ।

ଉପନିଷଦ୍ କହିଛନ୍ତି, ପୁରୁଷ ତାହାର ପ୍ରିୟାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ନିଜର ଅନ୍ତର ଓ ବାହ୍ୟ ସମସ୍ତ ପାର୍ଥିବ ବିଚାରର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠିଯାଏ । ଭାରତରେ କାମ-ରସସିକ୍ତ କଳାର ଆଦ୍ୟ ଏଇ ଉକ୍ତିରୁ । ଚୈତନ୍ୟ ଧର୍ମର 'ମଧୁର-ମିଳନ' ଆଉ ସାହେବଙ୍କର 'The enduring bliss of the spirit which is achieved in the perfect love-union of man and woman' ସେଇ ଗୋଟିଏ ମୂଳମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି

ବୁଦ୍ଧ ମହାଯାନର 'ମହାସୁଖ' ବା ପରମାନନ୍ଦ ତିବ୍ବତୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଅନୁକମ୍ପା ଓ ପ୍ରଜ୍ଞାର ମିଳନ ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ; ଯାହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଦିଆଯାଇଛି ଶକ୍ତି ଓ ସ୍ରଷ୍ଟା ।

ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ଭୌତିକତା ଭିତରୁ ଯାହା ବ୍ୟାବହାରିକ ସତ୍ୟ ତାକୁ ଯେଉଁ କଳାକାର ତଥାକଥିତ 'କାମ ଶବ୍ଦ'ରେ ଫୁଟାଇଛି, ସେ ତ ମହାନ୍ ବୈରାଗୀ । ଏ ଶବ୍ଦରେ କାମ ନାହିଁ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି; ପ୍ରବୃତ୍ତି ନାହିଁ, ପ୍ରାଣ ଅଛି । ଶାମୁରଙ୍କର 'ସ୍ୱ-ଅହଂ'ର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ପାର୍ଥିବ ବର୍ଣ୍ଣନା ସେଇ ଶାମୁରଙ୍କ ଭାଷାରେ, 'ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତି'ରେ । ଆଉ ସବୁଠାରୁ ପୁରୁଣା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ 'ଓଲ୍ଡ ଟେଷ୍ଟାମେଣ୍ଟ' ଏକ ଅଧ୍ୟାୟ ରୂପେ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଛି ଏକ ସୁରଚିତ ପ୍ରେମ-ସଙ୍ଗୀତ । ମଣିଷର ପ୍ରେମ-ଆଚରଣ ଓ ଆକର୍ଷଣକୁ କୌଣସି ଧର୍ମ କେବେ ଭର୍ତ୍ସନା କରିନ କିମ୍ବା ପାପ ବୋଲି କହିନ ।

ବିବେକାନନ୍ଦ ଯେତେବେଳେ କହିଲେ, ନିଜ ସନ୍ତାନ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ମଣିଷର ପ୍ରେମ ମଧ୍ୟ ପାଶବିକ ପ୍ରେମ । 'ଈଶ୍ୱର-ପ୍ରେମହିଁ ଏକମାତ୍ର ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ପ୍ରେମ', ସେ ଗୃହୀର କଥା କହୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କପରି ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଆତ୍ମକଥା କହୁ ଥିଲେ । କୌଣସି ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ ଓ ସନ୍ୟାସ ଭିତରୁ କେବଳ ଗୋଟିକୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ପରିବାର ଭିତରେ ପ୍ରେମର ବନ୍ଧନରେ ଈଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧି । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଯେତେବେଳେ କହିଥିଲେ 'A man's foes will be those of his own house hold'—ଭଗାସ୍ୱ ମା' ପେଟରେ, ସେତେବେଳେ ସେ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ବିଶ୍ୱର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ପ୍ରଳୟ ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସମାଜ ବା ପରିବାରକୁ ସେତେବେଳେ ସେ ଅତି ନଗଣ୍ୟ ବିଚାରୁଥିଲେ । 'ନିଜର ପିତା, ମାତା, ଜାୟା, ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି, ଭାଇ ଭଉଣୀ, ଏପରିକି ନିଜ ଜୀବନର ମାୟା ଛାଡ଼ି ଦେଇ ନ ଆସିଲେ କେହି ମୋର ଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।' ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଏଇ କଥା ବୈରାଗୀ ଯୀଶୁଙ୍କର ଆତ୍ମକଥା । ବିଶ୍ୱର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାନବ-ପ୍ରେମୀ ମାନବ-ଧର୍ମୀ, ମହାପୁରୁଷ ଯୀଶୁଙ୍କର ଏହା ବାଣୀ ନୁହେଁ । ଏହାର ଅର୍ଥାନ୍ତର ହୋଇ ପାରେ, ନିଷ୍ଠାପର ଶିଷ୍ୟର ଏକନିଷ୍ଠତା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ହେଉଛି 'ମନ୍ମନାଭବ ମଦ୍‌ଭକ୍ତୋ ମଦ୍‌ଯାଜୀ ମାଂ ନମସ୍କୁରୁ, ମାମେବୈଷ୍ୟସି ଯୁକ୍ତ୍ୱୈବମାତ୍ମାନଂ ମତ୍ପରାୟଣଃ' । ଏକଥା କହିଥିଲେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଓ କୃଷ୍ଣ ଉଭୟେ ପ୍ରେମ-ଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ସେହିପରି ଗାନ୍ଧୀ କହିଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ମୋର ବିରୋଧ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ ମୋ ପାଖରେ ପ୍ରେମ-ପାଶଟି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ।

ଏମାନେ ସମସ୍ତେ କୀର୍ତ୍ତିମାନ ମହାପୁରୁଷ । ଯୁଗାବତାର ପ୍ରେମ-ଧର୍ମୀ । ଏମାନଙ୍କର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଚାରକୁ ରୂପ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତିମାନ—ନରସିଂହ ଦେବ, ର: ବର୍ମା, ପିକାସୋ । କୀର୍ତ୍ତି ଓ କଳାର ଯୁଗଳ-ମିଳନ ଯେଉଁଠି ହୋଇଛି, ମୋତେ ସେଠାକୁ ଟିକଏ ନେଇଗଲ, କୋଣାର୍କକୁ ।

"There are three things that
Last for ever : Faith, Hopc and Love;
But the greatest of them all is Love."

Agape : Paul

ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟରେ ପଦେ ଅଧେ

ଶ୍ରୀ କାଶୀନାଥ ପୂଜାପଣ୍ଡା

ଉତ୍କଳରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସୂକ୍ଷ୍ମ କଳାର ଅଭାବ ନାହିଁ । କୋଣାର୍କ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ତା'ର ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ଆସୁଅଛି । ଏତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ପ୍ରାଚୀନ କବି ଉପେନ୍ଦ୍ର, ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କର ଉଚ୍ଚକୋଟିର ଭାବ ପ୍ରକାଶ ଓଡ଼ିଶାର ସଙ୍ଗୀତପ୍ରାଣକୁ ଆହୁରି ସରସ ଓ ପଲ୍ଲବିତ କରି ପକାଇଛି । ବିବିଧ କଳାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍ଗୀତ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟତମ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଳା-ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଭୂତ ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ହୋଇଥିବାରୁ ମନେହୁଏ ସର୍ବକଳାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ୱରୂପ ସଙ୍ଗୀତ ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ନିଶ୍ଚୟ ଉନ୍ନତିଲାଭ କରିଥିବ ଏଥିରେ ଦ୍ୱିଧା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭେମାନେ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଢଙ୍ଗ-ରଙ୍ଗ ଦେଖୁଥାଉ, ତାହା ଅନେକ ଅଜ୍ଞ ଅଥବା ଅନଭିଜ୍ଞ ଲୋକପରମ୍ପରାରେ କିଞ୍ଚିତ୍ କଳୁଷିତ ହୋଇ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇବା ପୂର୍ବରୁ ସଙ୍ଗୀତର ଶାସ୍ତ୍ରଗତ ବିଧିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରବେଶ ଥିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ତାହା ନୋହିଲେ ରାଗ ସଙ୍ଗୀତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଅତୀତର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ସଙ୍ଗୀତ ଯେ ଆଜି କାହିଁକି ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାନାହିଁ ତା'ର ଐତିହାସିକ କାରଣ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ତାହାର ଆଲୋଚନା ମୁଖ୍ୟ ନୋହି-ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଏତିକି ମାତ୍ର କୁହାଗଲା ।

ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା—ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ଶେଷ ଭଣିତାରେ ପ୍ରାପ୍ତ କୌଣସି ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କର ନାମ ଦେଖାଯାଏ । କେବେ କେବେ ମଧ୍ୟ କବିଙ୍କର ନାମ ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଏବଂ ବାସ୍ତବରେ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ଯେ ପୁରାତନ ସଙ୍ଗୀତର ପୃଷ୍ଠପୋଷକରୂପେ ଧନୀ, ରାଜାମାନେ ରହିଥିଲେ । କବି ଓ ଗାୟକମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି, ଜାଗିରୀ ଦେଇ ନିଜେ ସଙ୍ଗୀତର ରସ ଆସ୍ୱାଦନ କରୁଥିଲେ, ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ କରୁଥିଲେ ପରନ୍ତୁ କବି ଓ ଗାୟକ ହେବା ନିମିତ୍ତ ଅଥବା କବିରୁ ଓ ଗାୟକରୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଯଥାର୍ଥଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ଆସୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଯେତେ ଦୂର ଅତୀତକୁ ଯିବ ସେତିକି ଏ ଧାରଣା ଦୃଢ଼ତର ହେବ । କାଳକ୍ରମେ ଏବଂବିଧ ଉତ୍ସାହ ଓ ଆଗ୍ରହ ଅଳ୍ପ ହୋଇ ଆସୁଥିବାରୁ ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରୂପ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ତେବେ ଆନନ୍ଦର କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ସାରିଲେଣି ।

ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ବିଶେଷତ୍ୱ—ଆଗରୁ କୁହାଗଲା ଯେ କବି ଓ ଗାୟକମାନଙ୍କ ସ୍ୱ ଦରବାରରେ ରଖି ରାଜା ଓ ଧନୀ ଲୋକମାନେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରଗୌରବ ଯେପରି ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଓ ଭାବୋଦ୍ଦୀପକ ସେହିପରି ଭାବ-ରସାଳ ଓ ଭାଷା-ସୁରଞ୍ଜିତ । ଅନୁପ୍ରାସ, ଯମକ, ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସାହିତ୍ୟସାଧନା ତହିଁରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହା ସଙ୍ଗୀତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରଖି ସାହିତ୍ୟ-ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଅଭିନନ୍ଦିତ କରେ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଓ କର୍ଣ୍ଣାଟିକ୍ ସଙ୍ଗୀତରେ ଏତାଦୃଶ

ଅସାଧାରଣ ଶବ୍ଦଗୌରବ ଭାବ-ଭଂଗୀ ଓ ସାହିତ୍ୟ-ଉତ୍କର୍ଷର ସତ୍ତ୍ୱ ଅନୁଭବ କରାଯାଇ ନ ଥାଏ । ଏହାହିଁ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ବିଶେଷତ୍ୱ ଓ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ । ସଙ୍ଗୀତର ଶାସ୍ତ୍ରଗତ ବିଧି-ବିଧାନକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖି ଶ୍ରୋତା ଓ ସୁରସିକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣ କାଳରେ ଏହି ନୈସର୍ଗିକ ଆନନ୍ଦ ଦେଇ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ଆଦର୍ଶ ସାହିତ୍ୟ ଘନ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଓ ଚିର ପଲ୍ଲବିତ । ତେବେ ସେହି ସଙ୍ଗୀତର ରାଗତାଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ, ସ୍ୱରବିକାଶ; ଭାବ ପରିବେଷଣ ସୁଗାୟକର ଦକ୍ଷତା ଓ ସୁବିଜ୍ଞ ସଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କର ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରେ । ଏହି ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତକୁ ବିଚାର କଲେ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କରାଯାଇ ପାରେ ।

ଓଡ଼ିଶୀ ଚମ୍ପୂ—ଏହା ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ଭାଷାରେ ଥିବ କି ନା ସନ୍ଦେହ । ଭାଷା ଭାବର ଅନୁଗାମିନୀ ଓ ଭାବ ସ୍ୱରର ବେଶକାରିଣୀ । ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ରାଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଯିବା ଆଗରୁ ତା'ର ଭାବରାଶିକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ଉଚିତ । କାରଣ ମନର ବିଭିନ୍ନ ଅବସ୍ଥା, ଭାବନାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି, ନିଷ୍ଠାପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାର କମନୀୟ ସ୍ପୃହାଃ ବିବିଧ ରସର ସମ୍ୟକ ରୂପ ପ୍ରସାର ଇତ୍ୟାଦି ତହିଁରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଭାବରେ ନିହିତ ହୋଇଅଛି । ବିଶେଷତଃ ଚମ୍ପୂ ରାଧାକୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେମରେ ଲେଖା ଯାଇଥିବାରୁ ରାଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ତଦନୁରୂପ ହୋଇଥାଏ । ହୁଏତ କାଳକ୍ରମେ ଲୋକମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ରାଗ ଯୋଜନା କରି ନ ପାରନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିଯୋଗେ ହୁଏତ ଭାବ ଓ ରସ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିରେ ତ୍ରୁଟି ଲକ୍ଷିତ ହୋଇପାରେ; ଏଥିପାଇଁ ପୁରାତନ ସଙ୍ଗୀତପ୍ରେମୀ ସୁରସିକ ଭକ୍ତ ଓ କବିମାନେ ରାଗର ନାମ ରଚନା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସୂଚାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ନାନା କାରଣରୁ ଛପା ବହିମାନଙ୍କରେ ରାଗତାଳର ଅପରୂପ ଅନେକତ୍ର ଦେଖାଯାଏ, ମାତ୍ର ସେଥିନିମନ୍ତେ କବିମାନେ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି ।

ଏତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ଭଜନ, ଜଣାଣ, ଛାନ୍ଦ, ଚଉପଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ରକମର ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ରହିଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକର ସମ୍ୟକ ସମାଲୋଚନା ଏଠାରେ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ମାତ୍ର ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଓ କର୍ଣ୍ଣାଟିକ୍ ସଙ୍ଗୀତ ଯେଉଁ ଆସନରେ ଅସୀନ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହି ଆସନରେ ଆସୀନ । ମାତ୍ର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ଭଲ ମନ୍ଦ ଉପରେ ଏହି ଉକ୍ତି ନିର୍ଭର କରେ । କର୍ଣ୍ଣାଟିକ୍ ସଙ୍ଗୀତରେ ତ୍ୟାଗରାଜ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଭଜନ ଓ ଉତ୍ତରଭାରତରେ ତୁଳସୀ ଦାସ, ମୀରା, ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଭଜନପରି ଉତ୍କଳରେ ଜୟଦେବ, ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ, ବନମାଳୀ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ପ୍ରକାର ସଂଗୀତ ରଚନା କରି ଅଛନ୍ତି ଓ ରାଗ ସହିତ ତାଳର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଗାୟକତା ଓ ବିଜ୍ଞତା ଉପରେ ତା'ର ଯଥାର୍ଥ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେ ।

ସଙ୍ଗୀତର ମର୍ମ

ସଂଗୀତର ମର୍ମ କହିଲେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଯେ ସଂଗୀତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହା ଶିଶୁ ପଶୁପକ୍ଷୀଆଦିଙ୍କୁ ବଶ କରିଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ତ୍ୱରଜତମ ଏହି ତିନିଗୁଣକୁ ସ୍ୱାୟତ୍ତ କରେ । ତେଣୁ ସଂଗୀତର ରାଗ କେତେଦୂର ମନୋରଞ୍ଜନ ତାହାହିଁ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । ପୁରାତନ ଶାସ୍ତ୍ର ବା ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଆର୍ଷ ପ୍ରୟୋଗ ପରି ବ୍ୟାକରଣରେ ଅଜହଲ୍ଲିଂଗ ଅଥବା ନିପାତନସିଦ୍ଧ ପରି ସଂଗୀତରେ ମଧ୍ୟ ମହାମନୀଷୀ ଓ ସଂଗୀତକଳାବିତ୍‌ମାନଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଦୁଇଟି ରାଗକୁ ମିଳାଇ ଗୋଟିଏ ରାଗ ସୃଷ୍ଟି କରି ତାହା ନାମ ଦୁଇ ରାଗର ମିଳିତ ଅର୍ଥରେ ନାମକରଣ କରାଯାଇଛି । ଯଥା—ମିଆଁକି ମହ୍ଲାର, ଗୌଡ଼ ସାରଂଗ; ଦରବାରୀ କାନେଡ଼ା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟ ସଂଗୀତରେ ସେହିପରି ଆନନ୍ଦଭୈରବୀ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ରାଗ ଅଛି ।

ମିଆଁକି ମହ୍ଲାର କେବଳ ଗୋଟିଏ ରାଗ । ମିଆଁ କୌଣସି ରାଗର ନାମ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର

ମନେହୁଏ 'ଏହା ଯୋଗ୍ୟପୂଜାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ଯେଉଁ ମହାମନୀଷୀଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞାନରୁ ଏହି ଉଦ୍ଭାବିତ ପରିଦୃଷ୍ଟ, ତାଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷାର୍ଥେ ହୁଏତ ଏହିପରି କରି ଯାଇଛି । ଗୌଡ଼ ସାରଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଦୁଇଟି ରାଗର ମିଶ୍ରଣ । ଦରବାରୀ କାନଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଦରବାରୋପଯୋଗୀ, ମାତ୍ର ଉକ୍ତ ରାଗଗୁଡ଼ିକ ଶାସ୍ତ୍ରଗତ ନୀତିରୁ ବହିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ମନୋମୁଗ୍ଧକାରିତା ଓ ନୈସର୍ଗିକ ଦକ୍ଷତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସର୍ବତ୍ର ସମାଦୃତ । ଉତ୍କଳରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ମିଶ୍ରରାଗ ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ତେଣୁ ଦକ୍ଷତା ଦିଗରୁ ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳ ସଙ୍ଗୀତ ନ୍ୟୂନ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଉପସଂହାର—ମୁଁ ସଙ୍ଗୀତରେ ପଣ୍ଡିତ ନୁହେଁ ଅଥବା ମୋର ସେପରି କିଛି ଦୂରଦର୍ଶିତା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତି ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅପାର କରୁଣାରୁ ମୋତେ ମିଳିଛି କେବଳ ତାହାର ମର୍ମ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେବା ମୋର ଇଚ୍ଛା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସିର ବିଷୟ ଆଜି ଉତ୍କଳ ସଙ୍ଗୀତରାଜ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପକାଇଛି । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ହେବାର ଆଶା ଥିବାସ୍ଥଳେ ଉତ୍କଳର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟ ଆଶା କରିଯିବା ଉଚିତ । ତେଣୁ ଉତ୍କଳର ସଙ୍ଗୀତ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସର୍ବଜନସମାଦୃତ ଓ ପ୍ରଶଂସିତ ହେବ ବୋଲି ମୋର ଷୋଳପଣ ଆଶା ଓ କାୟମନୋ ବାକ୍ୟରେ ନିରନ୍ତର କାମନା । ତେଣୁ ସଙ୍ଗୀତପ୍ରେମୀ ଓ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତାମାନଙ୍କୁ ମୋର ବିନୀତ ଓ ସକରୁଣ ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ ସଙ୍ଗୀତର ବିଧିବଦ୍ଧ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଚଳିତ ସଙ୍ଗୀତ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ଶାସ୍ତ୍ରମତ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉ । ସଦ୍‌ଗୁରୁ ନିର୍ବାଚନ ନିଷ୍ଠା ସହିତ କରାଯାଉ । ପ୍ରଦେଶାନ୍ତରରେ ତାହାର ବହୁଳ ପ୍ରଚାର କରାଯାଉ ସର୍ବ ସାଧାରଣ ଓ ସର୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ କୋଠୀର ମତାମତ ଲିପିବଦ୍ଧ ହେଉ । ପୁଣି ଅନୁରୋଧ ତାହା ସହିତ ବାଦ୍ୟ, ନୃତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦିର ମଧ୍ୟ ଯଥାରୀତି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲେ ସୁନାରେ ସୁଗନ୍ଧପରି ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ସୌରଭରେ ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ ମୁଗ୍ଧ ହେବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ଅଥବା ଦ୍ୱିଧା ତିଳେ ମାତ୍ର ନାହିଁ ।

ଜୀବନ ଓ ସଙ୍ଗୀତ

ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

ଘାମଁଜଞ୍ଜାଳମୟ ଜୀବନରେ ସଙ୍ଗୀତର ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଯେଉଁ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା ଅପେକ୍ଷା ଅନୁଭବରେ ହିଁ ତାର ଅଧିକ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ସଙ୍ଗୀତ କେବଳ ଅନୁଭବର ବସ୍ତୁ । ସଙ୍ଗୀତ ଜୀବନର ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଳା ଏବଂ କଳା ହିଁ ଜୀବନସହ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ଏଣୁ ଜୀବନ ଓ ସଙ୍ଗୀତର ସମ୍ପର୍କ ନିବିଡ଼ ।

ଯେଉଁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଘନ ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ବିଚିତ୍ର କଳାମୟୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ସସାଗରା ଧରାପୃଷ୍ଠରେ ମନୋରମ ନଦୀ, ଗିରି, ବନ, ଲତା ମାଳାମ୍ବୁସାଗର ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ର-ତାରକା-ଖଚିତ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ନୀଳାଭ ଆକାଶ, ତାଙ୍କର ମନୋରମ ସୃଜନ ହିଁ ସଙ୍ଗୀତର ଅପୂର୍ବ ମାଧୁରୀ । ଏଣୁ ସଙ୍ଗୀତମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସତ୍-ଚିତ୍-ଆନନ୍ଦ ରସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବାକୁ ମାନବ ସମର୍ଥ ହୁଏ ।

ସଙ୍ଗୀତର ମନ୍ଦ୍ର ମଧୁର ଆବେଗମୟ ଲଳିତ ଭାଷା, ବିଶ୍ୱ ଜୀବନର ଆନ୍ତରିକ ସଂବେଦନା ବହନ କରି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱମାନବପ୍ରାଣରେ ଭରିଦିଏ ଅପୂର୍ବ ଶିହରଣ । ସେଇ ମନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗୀତର ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ହୃଦୟତନ୍ତ୍ରୀରେ ଅପୂର୍ବ ସ୍ପନ୍ଦନ ସୃଷ୍ଟି କରି ଭାବୁକ ପ୍ରାଣକୁ ଭାବାବେଶରେ ବିହ୍ୱଳ କରିଦିଏ । ମୃଦଙ୍ଗ ମର୍ଦ୍ଦଳ, ମନ୍ଦିରାର ଐକତାନିକ ମଧୁର ଧ୍ୱନି ସୁକଣ୍ଠ ଗାୟକ-ଗାୟିକା କଣ୍ଠନିଃସୃତ ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ, ବୀଣା, ବେହେଲା, ସୀତାରର ଗୁଞ୍ଜରିତ ମନ୍ଦ୍ର ଲଳିତ ଝଙ୍କାର, ବଂଶୀର ଲଳିତସ୍ୱରଲହରୀ ଜଞ୍ଜାଳ ଜଡ଼ିତ ମାନବମାନସର କେଉଁ ଏକ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସବୁ ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାସୋରି ଦିଏ । ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନାବିଷ୍ଟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସଙ୍ଗୀତାମୋଦୀ ମଣିଷର ମନ ଶତ ସହସ୍ର ପାରିଜାତର ଭୁରୁଭୁରୁ ସୁଗନ୍ଧ-ଆମୋଦିତ ସ୍ୱର୍ଗର ନନ୍ଦନକାନନଠୁ ମଧ୍ୟ ମନୋରମ ଆଉ ଅପୂର୍ବ ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରେ ।

ଆଜିର ସଭ୍ୟ ମାନବ, ସଭ୍ୟତାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପୂର୍ବରୁ ସେଇ ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ଯୁଗରେ ଯେଉଁ ଆଦିମ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲା, ସଙ୍ଗୀତ ହିଁ ଥିଲା ତାର ପ୍ରାଣ । ସଙ୍ଗୀତର ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ନୃତ୍ୟର ତାଳେ ତାଳେ ତାର ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ ଜୀବନର ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟକୁ ପରିପ୍ରକାଶ କରି ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା ଆଦିମ ମଣିଷ । ଏଣୁ ସଙ୍ଗୀତର ବ୍ୟାପକତା ପ୍ରାଚୀନ, ପ୍ରଶସ୍ତ ତଥା ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଏଇ ପୂତଭୂମି ଭାରତବର୍ଷ, ବେଦମନ୍ତ୍ରର ପବିତ୍ର ଓଁକାର ଧ୍ୱନିମାଧ୍ୟମରେ, ବେଦୋଚ୍ଚାରଣର ଅପୂର୍ବ ସ୍ୱରଲହରୀଦ୍ୱାରା ସଙ୍ଗୀତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ କରି ଆସିଛି । ଏଇ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟତା ଗୁଣରୁ ହିଁ ବେଦ ଶ୍ରୁତି ହୋଇ ପାରିଛି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ମହାଭାରତ, ଭାଗବତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଯମୁନାପୁଳିନ ବୃନ୍ଦାବନବନରେ ବଂଶୀର ଅପୂର୍ବ ସ୍ୱରଲହରୀର ଯେଉଁ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟଲୀଳାର

ପରପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ତାର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ହୃଦୟର ପୂରଣ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠିଛି ।

କେବଳ ମନୁଷ୍ୟସମାଜ ନୁହେଁ, ମନୁଷ୍ୟେତର ନିର୍ବୋଧ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରଭାବ ଚମତ୍କୃତଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରିଛି । ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱର ଝଙ୍କାରରେ, କ୍ରୂର କଠୋର ସରୀସୃପ, ବ୍ୟାଘ୍ର, ସିଂହାଦି ଉଗ୍ର ହିଂସ୍ର ଶ୍ୱାପଦ, ମୃଗ, ଗାଭୀ ପରି ନିରୀହ ପଶୁ, ପାରାବତ କପୋତ ପରି ସରଳ ପକ୍ଷୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତଃ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ନିଜସ୍ଥିତି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପାସୋରି ଯାଉଥିବାର ଭୂୟସୀ ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗ, ତାଳ, ଇତ୍ୟାଦି ଜୀବ ଜଗତର ଚେତନ ଅବଚେତନ ମନ ଓ ଅନ୍ତରରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଅଛି ।

ଏଇ ସଙ୍ଗୀତର ମଧୁ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଅବହମାନ କାଳରୁ ନୃତ୍ୟ-କଳା-କୁଶଳୀ ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରାଣରେ ସୃଷ୍ଟି କରି ଆସିଛି ଅପୂର୍ବ ଆଲୋଡ଼ନ । କଳିଙ୍ଗ ଶିଳ୍ପୀଥିଲେ ଅଭିଜ୍ଞ ସଙ୍ଗୀତ କଳା କୁଶଳୀ ତାନ ହୋଇଥିଲେ ନିହାଣ ମୁନରେ କୋଣାର୍କ, ରାଜରାଣୀ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ମର୍ଦ୍ଦଳ ବୀଣା ଯନ୍ତ୍ରର ତାଳେ ତାଳେ ହାସ୍ୟମୟୀ ପାଷାଣୀ ଲଳନାର ଛନ୍ଦାୟିତ ନୃତ୍ୟ ଭଙ୍ଗୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ପାଇଥାନ୍ତା କେଉଁଠୁ ? ଅତି ଜୀବନ୍ତ ଭଙ୍ଗୀ, ଅତି ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ପ୍ରକାଶ ମାଧୁରୀରେ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରି କଳିଙ୍ଗଶିଳ୍ପୀ ତାର ସଙ୍ଗୀତକଳାକୁଶଳତାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ଅମର ହୋଇ ପାରିଛି ।

ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍କଳୀୟ କବିମାନଙ୍କୁ ପାଗଳ କରିଥିଲା । ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ଅମର କବି ଜୟଦେବଙ୍କ କାନ୍ତ କୋମଳ ପଦ୍ୟାବଳୀର ଲଳିତ ମଧୁର ଛନ୍ଦ; କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ନିଗଡ଼ ନିଗୂଢ଼ ସଙ୍ଗୀତମୟ ଛନ୍ଦ ରଚନାବଳୀ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବଙ୍କ ତାଳ, ମାନପୂର୍ଣ୍ଣ ରସାଳ ଚମ୍ପୂ ସଙ୍ଗୀତ, ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ ଯଦୁମଣି ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, ବନମାଳୀ, ଆଦି ଉତ୍କଳୀୟ କବିମାନଙ୍କ ଅମର ରଚନାବଳୀ କେବଳ ସଙ୍ଗୀତମୟ । ସେଥିରେ ଅଛି ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ । ଏଣୁ ଆଜିର କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ ସେ ସଙ୍ଗୀତକୁ

"ବିଲେ ଗାଏ ଚଷା, ଅନ୍ତଃପୁରେ ଯୋଷା,
ନୃତ୍ୟାଳୟେ ବାରାଙ୍ଗନା" ।

ଏହାହିଁ ସଙ୍ଗୀତମୟତାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ।

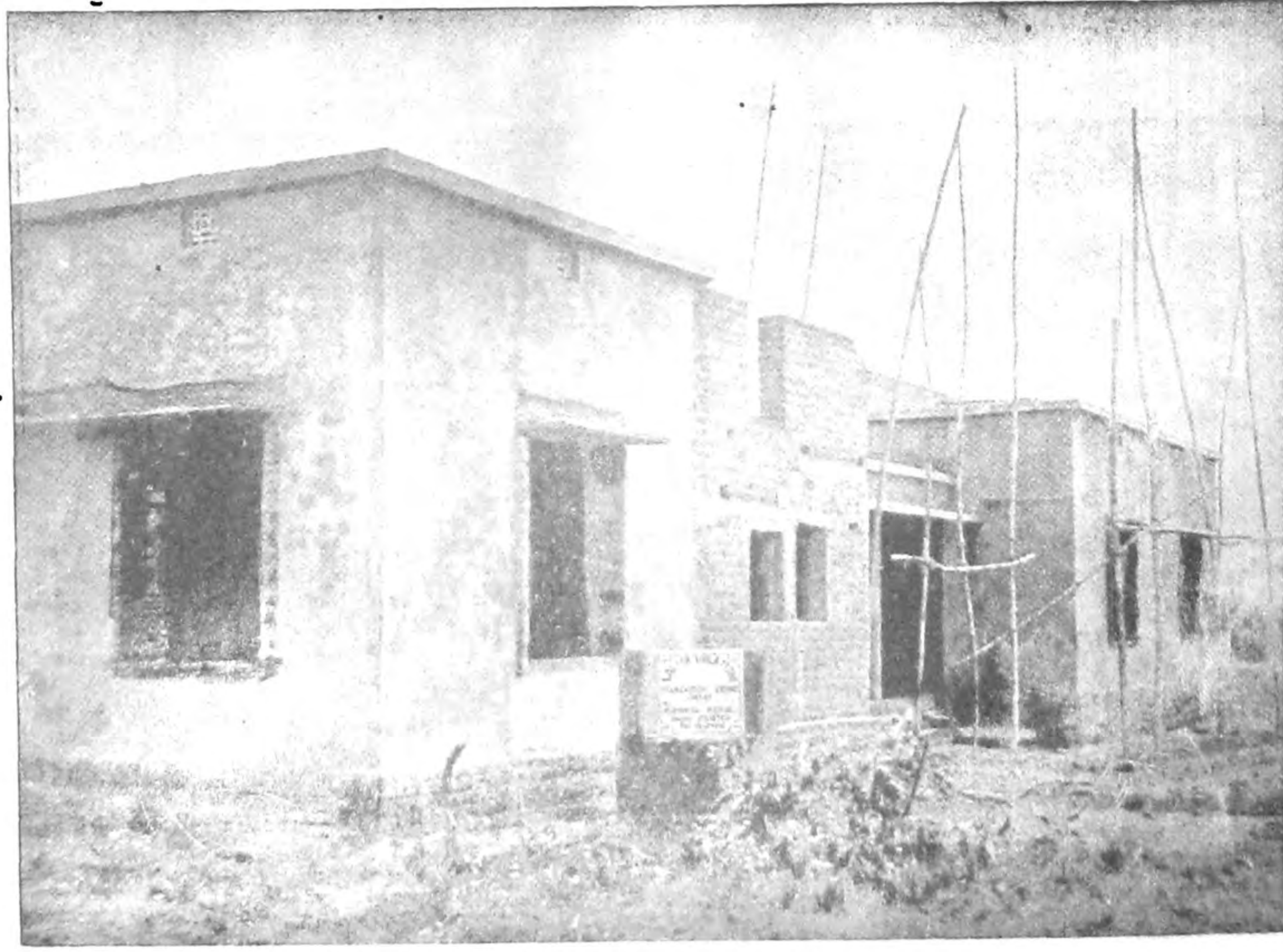
ଏ ଜାତିର ଜୀବନ ସହ ସଙ୍ଗୀତ ନିବିଡ଼ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ଓଡ଼ିଆର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ଜଗତର ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ନିତ୍ୟପାଠ, ଦେବଦାସୀର ନୃତ୍ୟର ନିତ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସଙ୍ଗୀତର ଆଦରକୁ ଶୀର୍ଷ ସମ୍ମାନ ଦେଇପାରିଛି । ପଲ୍ଲୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ରାସଲୀଳା, ରାମଲୀଳା ଓ କୃଷ୍ଣଲୀଳା ଆଦି ସୁଆଙ୍ଗ ଏବଂ ଗୋଟିପୁଅ ନାଚଜରିଆରେ ଆବହମାନକାଳରୁ ଏ ଜାତି ସଙ୍ଗୀତର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରି ଆସିଥିଲା, ଆଜି ବି ପଛେଇ ନାହିଁ ।

ଆଜି ସ୍ୱାଧୀନୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାରେ ନୃତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସାର ହୋଇ ପାରିଛି । ବହୁ ଲଳିତକଳା ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆନ୍ତରିକ ନିଷ୍ଠା ଓ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ସହଯୋଗ-ବଳରେ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ବେସରକାରୀ ଉତ୍ସାହରେ ସଙ୍ଗୀତ କଳାର ଚର୍ଚ୍ଚା, ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ଚାଲିଛି । ବିଭିନ୍ନ ଭରତଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୃତ୍ୟ ସହ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟର ଗବେଷଣାମୂଳକ ଚର୍ଚ୍ଚା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱରସଂଯୋଜନା-ଦ୍ୱାରା ଲବ୍ଧକଣ୍ଠ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣ ସହ ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ଶିକ୍ଷା ଓ ଆଦର କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ଉନ୍ନତିର ଲକ୍ଷଣ ।

ମାନବଜୀବନର ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଙ୍ଗିକପୂରଣ ନିମନ୍ତେ ଆଜିର ସଙ୍ଗୀତାମୋଦୀ ଶିଳ୍ପୀଗଣ ସଙ୍ଗୀତଚର୍ଚ୍ଚା ପାଇଁ ଐକାନ୍ତିକ ଆଗ୍ରହ ଓ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ସଙ୍ଗୀତଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାଦ୍ୱାରା ଗଭୀର ଆଶା ଓ ଆଶ୍ୱାସନାର ସଙ୍କେତ ମିଳୁଛି ।

Artists of Kalapitha after a Show at Kalamandap with the Secretary State Sangeet Natak Akademi Sri G. K. Brahma.

Lalita Kala Pitha's new home, now under construction.

Kumari Nilima Pradhan in Odissi Pose.

Kumari Bhagyalaxmi in a Manipuri Pose.

କମ ଦାୟିତ୍ୱ ନୁହେଁ

ଟୋଷଚନ୍ଦ ମିଶ୍ର

●

ଦିନେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ କହି ପକେଇଲା, ଶ୍ରୀ କଳାର ନାଁ ଧରିଲେ କାହିଁକି କେଜାଣି ମନ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । କଳା ସହିତ ସଂପର୍କ ତୁଟି ଗଲାଣି ।

ପରକ୍ଷଣରେ ଭାବିଥିଲି, କହି ଦେଲି ସିନା କଥାଟା କ'ଣ ସତ ? କଳାଠୁ ସଂପର୍କ କ'ଣ କେହି ତୁଟେଇ ଦେଇ ପାରେ ? ହୁଏତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉପରେ କୌଣସି କାରଣରୁ ବିରକ୍ତଭାବ ଆସିପାରେ, ସ୍ୱାଭାବିକ ମଧ୍ୟ, କିନ୍ତୁ କଳା ଉପରେ ଏ ଦୋଷାରୋପ କାହିଁକି ? କଳାର ତ କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । କଳା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଏକ ପ୍ରବହମାନ ସ୍ରୋତ । ଏହା ଦେହରେ ସଂଗଠନଗତ କାଳିମା ଲାଗି ଯାଇପାରେ, ସେଥିଲାଗି କଳା ଦାୟୀ ନୁହେଁ । ଦାୟୀ ସଂଗଠକ ।

ଲଳିତ କଳାପୀଠର ବିକାଶକୁ ମୁଁ ଏହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାଦିନଠାରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆସୁଛି । ଏହାର ଉଦ୍ୟୋକ୍ତାମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମକୁ ମଧ୍ୟ । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଉଦ୍ୟମ, ଉତ୍ସାହ ବିନା କୌଣସି ସଂଗଠନର ବିକାଶ ଅସମ୍ଭବ । ଲଳିତ କଳାପୀଠ ଏହାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।

କଳା ଅନୁଷ୍ଠାନଟିଏ ଗଢ଼ିବା ଯେପରି କଷ୍ଟକର ସେହିପରି ସମୟ ସାପେକ୍ଷ । ଓଡ଼ିଶାରେ ନାଚ ଗୀତର ଆଦର ବହୁଦିନରୁ ଥିଲା, ମନ୍ଦିର ଦେହରେ ନାନା ଛନ୍ଦ ପ୍ରସ୍ତରମୂର୍ତ୍ତି ଏହାର ମୂକସାକ୍ଷୀ ବୋଲି କହିହେଲେ ତ କଳାର ଉନ୍ନତି ହୋଇ ଯାଏନା । ଏହାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆନ୍ତରିକ ଏବଂ ଏକନିଷ୍ଠ ଉଦ୍ୟମ ଆବଶ୍ୟକ ।

ମନେଅଛି । କଟକରେ ସେତେବେଳେ କଳା-ବିକାଶ ଲାଗି ନୂଆ ହୋଇ ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଗଢ଼ି ଉଠୁ-ଥାଏ । ଉଦ୍ୟୋକ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଥିଲି ଜଣେ ଅକିଞ୍ଚନ । ମୁଁ ବାଦକ ନୁହେଁ, ଗାୟକ ନୁହେଁ କି ନୃତ୍ୟବିତ ନୁହେଁ । ସେତେବେଳେ କ'ଣ ଥିଲି ଏବେ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ଅଛି କହି ପାରିବି ନାହିଁ । କିଏ ଗୀତ ଗାଇଲେ ତାକୁ କାନେଇ ଶୁଣିବା ଭିତରୁ ବା କିଏ ନାଚିଲେ ନିରେଖି ଦେଖିବା ଭିତରୁ ମୁଁ ଥିଲି ଜଣେ । ସେତେବେଳେ ଆମେ ପିଲା ଗୋଟେଇ ଥିଲୁ । 'ଗୋଟେଇ ଥିଲୁ' କହିବାଟା ହୁଏତ କାନକୁ ଭଲ ଶୁଭି ନ ପାରେ; କିନ୍ତୁ ନିବାଟ ସତ କଥା । କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ଝିଅ ବାହାରକୁ ଆସି ଗୀତ ଶିଖିବା ଏବଂ ଝୁମ୍ ଝୁମ୍ କରି ନାଚିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ । ମାଆମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ସେମାନେ ନାକ ଟେକୁ ଥିଲେ । ମୋ ଝିଅକୁ ବର ମିଳିବନି ବୋଲି ଖେକଟୋକ ଜଣେଇ ଦେଉଥିଲେ । ଆମ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ପ୍ରଥମେ ଆସିଲେ ଜଣେ ବଙ୍ଗବାଳା । ନାଚ ଶିଖିଲେ । ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳୀ ତାଙ୍କ ନାଚରେ ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ । ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଡାକିଆଣି ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ । ଫଟୋ

ଉଠିଲା । ବାପ ମାଆଙ୍କ ମନ କୁଣ୍ଢେମୋଟ । ତଥାପି ଓଡ଼ିଆ ଝିଅ ବାହାରିବାକୁ ନାରାଜ ।

୧୦।୧୫ ବର୍ଷ ତଳର କଥା କହୁଛି । ଆମର କାମ ହେଲା ଛୋଟ ଛୋଟ ଝିଅମାନେ ସ୍କୁଲରୁ ଗଲାବେଳେ ଝୋଡ଼ର ବ୍ଲକକୁ ଦେଖିବା । ଅନେକ ସମୟରେ ପିଲାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଚୁ । ଏ ପିଲା ନାଚ ଶିଖିଲେ ନାଁ କରିବ ବୋଲି ବାପ ମାଆଙ୍କୁ ବୁଝେଇଚୁ, କେଉଁଠି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଚୁ, କେଉଁଠି ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ଫେରିଚୁ ।

୭।୮ ବର୍ଷର ଛୋଟ ଛୋଟ ଝିଅ । ସେମାନଙ୍କୁ ଆଣି ୩।୪ ଘଣ୍ଟାକାଳ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲେଇବା କୌଣସି ଆମର ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ନେଁ, ସ୍ନାଁ, ଭେଁ ଭାଁ, ହଗେଇ ନେବା ମୁତେଇ ନେବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନାନା ଦାୟିତ୍ୱ ।

ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଲେ ଲେଖାଟି ଟିକିଏ ରସାଳ ହେବ ବୋଲି ମନେକରୁଛି । ଥରେ କଲିକତା ଯାଇଥିଲୁ ନିଖିଳ ଭାରତ ନାଟକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଭାଗ ନେବାପାଇଁ । ଆମ ନାଟକରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଝିଅ (ଯାହାର ଅଭିନୟ ଲାଗି ଆମେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲୁ) ଯାଇଥାଏ । ତାକୁଇ କେନ୍ଦ୍ର କରି ନାଟକର ଲେଖା । ବିଚାରକମଣ୍ଡଳୀ ଆଗରେ ଆସି ବସି ଗଲେଣି, ୪୫ ମିନିଟରୁ ଟିକିଏ ବେଶୀ ହୋଇଗଲେ ନମ୍ବର କମିଯିବ । ହଠାତ୍ ସିନ୍ ଉଠିଲାବେଳକୁ ଛୋଟ ଝିଅଟି ଗ୍ରୀନରୁମ ଭିତରୁ ଧାଇଁ ଆସି କହିଲା, ଗୋସ୍ୱ ଭାଇ, ଭାରି ଝାଡ଼ା ଲାଗିଲାଣି । ପାଣିର ଘୋର ଅଭାବ । ହଠାତ୍ ଦେଖିଲି ଚାହା କ୍ୟାଟିଲରେ ଥଣ୍ଡା ଚାହା ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି । କହିଲି, ଶୀଘ୍ର ପାଇଖାନା ଭିତରେ ପଶ, ମୁଁ ପାଣି ନେଉଛି । ତାକୁ ଚାହା କ୍ୟାଟିଲଟି ବଢ଼େଇ ଦେଇ କହିଲି, ନେ ଛୁଅଁ ତ ପକା । ଗୋଳିଆ ପାଣିକି ଦେଖି କହିଲା, ନାଁ ଏ ପାଣିଗୁଡ଼ାକ ଭଲ ନୁହେଁ । କହିଲି, ଇଏ ହୁଗୁଳି ନଦୀର ପାଣି, ଭାରି ଗୋଳିଆ । ଏଠା ପାଇପରେ ଇମିତି ପାଣି ଆସେ । ବୁଝିଗଲା । ଯାହା ହେଉ ସିନ ଉଠିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଆସି ହାଜର !

ଗୋପାଳ ଆଜି ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ଏବେ ସିମିତି-ଗୁଡ଼ିଏ ଝିଅଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିବେ ନିଶ୍ଚୟ । କମ୍ ଦାୟିତ୍ୱ ନୁହେଁ । ଅଳ୍ପ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଲଳିତକଳା ପୀଠ ସ୍ଥାୟୀ ପୀଠ ହେବା ଉପରେ ।

ଏମାନଙ୍କ ଉତ୍ସାହକୁ ଦେଖିଲେ, କଳା ସହିତ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ତୁଟି ଗଲାଣି କହିବାକୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ଆଜି ମନ ବଳୁନି ।

ନାଟକ ଲେଖା

ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାପାତ୍ର

ଯୁଗର ଅଭିରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ସାହିତ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥାଏ। ନାଟକ ଏହି ନିୟମର ବହିର୍ଭୂତ ନୁହେଁ। ଦିନ ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଲୋକେ ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କବିତାକୁ ବିଶେଷ ଆଦର କରୁଥିଲେ, ସେହିପରି ନାଟକଲେଖାରେ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷରଛନ୍ଦ ବିଶେଷ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହେଉଥିଲା। ସେତେବେଳେ ନାଟକରେ ଆଉ କେତେକ ବିଶେଷତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ଯଥା— ସ୍ୱଗତୋକ୍ତି ଏବଂ ନିୟତିର ଗାନ, ଯାହା ନାଟକର ଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତିମାନ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ ଏକପ୍ରକାର ମନ୍ତବ୍ୟ ତଥା ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀର ରୂପ ନେଉଥିଲା। ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱଗତୋକ୍ତି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉନାହିଁ। ନିୟତିର ଗାନ ଭିକ୍ଷୁକ ଗାନରୂପେ କ୍ୱଚିତ ରୂପ ନେଇଛି। ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଛନ୍ଦ ଆଉ ଜନପ୍ରିୟ ନୁହେଁ। 'ଧର ଅସ୍ତ୍ର, କର ରଣ'—ଏକ ପ୍ରକାର ପ୍ରହସନ ସାହିତ୍ୟର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହେଲାଣି କହିଲେ ଚଳେ। ତାହା ବଦଳରେ ଗଦ୍ୟ-ସଂଳାପ ଦେଖା ଦେଇଛି। ଏହା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ; କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ଏହି ନୂତନ ମାଧ୍ୟମରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଆବର୍ଜନା ଦେଖା ଦେଇଛି।

ଯୁଗର ପରିସ୍ଥିତି, ଅଭିଳାଷ ଓ ଅଭାବ ସେହି ଯୁଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଯେତେଦୂର ନାଟକ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୋଇ ପାରିବ, ସେହି ପରିମାଣରେ ନାଟକ ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ। ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଯେତେବେଳେ ଭାଷା କୃତ୍ରିମ ଅର୍ଥାତ୍ ବାସ୍ତବତା ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ନ ରଖି କେବଳ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚୀୟ ହୋଇଯାଏ, ସେତେବେଳେ ତାହା ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ବରଂ ସମୟର ପ୍ରବାହରେ ଏହା କେବଳ ପ୍ରହସନ ସାହିତ୍ୟର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଅଛି।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନାଟକୀୟ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲାବେଳେ ପରସ୍ପରକୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ। 'ଦେଖ ପ୍ରିୟେ', 'ଶୁଣ ପ୍ରିୟେ' 'ନା ପ୍ରିୟେ', 'ହଁ ପ୍ରିୟେ' ପ୍ରଭୃତି ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଳାପ ପଂକ୍ତିରେ ରହିଥାଏ, ତାହାହେଲେ ତାହା ଯେ କେବଳ ଅବାସ୍ତବ ହେବ ତା' ନୁହେଁ, ବିଶେଷ କର୍ଣ୍ଣକଟୁ ମଧ୍ୟ ହେବ। ସେହିପରି ଯଦିଓ ଆମର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଗଣ ପ୍ରଥମେ ଇଂରେଜୀରେ ଚିନ୍ତା କରି ପରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତା'ର ତର୍ଜମା କରିଥାନ୍ତି, ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ସମୟ ସମୟରେ ଏହିଭଳି ତର୍ଜମା ହୋଇଥିବା ଶବ୍ଦ ଦର୍ଶକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୁତୁକୁତୁ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ 'ସବୁଜ ଯୌବନ' ଶବ୍ଦଟି। ଆଉ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ନାଟ୍ୟକାର କୌଣସି ଚରିତ୍ରର ଭାଷାକୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ କରିବାପାଇଁ କବିତା ଉପଯୋଗୀ କଳ୍ପନା ସେଥିରେ ଭରି ଦେଇଥାନ୍ତି। 'ଏମିତି ବି ହୁଏ' ସଫଳତାର ସହିତ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ଧ ନାୟକ କହେ ଯେ, ତା'ର ଆଖି ଦିନେ ସବୁ ଦେଖିଥିଲା—ସୂର୍ଯ୍ୟର କିରଣ, ଜହ୍ନର ଆଲୁଅ, ଆଉ ଫୁଲର ହସ'—କିମ୍ବା ଆଦିବାସୀ ବାଳକ କହେ—ଏଇ ପାହାଡ଼ ଏଇ କୁଳୁକୁଳୁ ଝରଣା ଆଉ ଏଇ ଖୋଲା ଆକାଶ ତାକୁ ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ,

ସେତେବେଳେ ମନେହୁଏ, ଏ ସବୁ କେବଳ କବିର ଭାଷା, ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ନୁହେଁ ।

ଭାଷାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆମର ନାଟକର ଚରିତ୍ର-ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଗତାନୁଗତିକ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ଯଦିଓ ନୂତନ ଲେଖାରେ ଏହି ଗନ୍ଥାରେ କେତେକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂଚନା ଦେଖା ଯାଇଛି । କିଛିବର୍ଷ ତଳର ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ କୌଣସି ଏକ ଜମିଦାର ପରିବାର ତଥା ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାରକୁ ନେଇ ଲେଖା ଯାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜମିଦାର ପରିବାର ବଦଳରେ ଆସିଛନ୍ତି ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ବା ବି. ଡି. ଓ କିମ୍ବା ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ସରପଞ୍ଚଙ୍କ ପରିବାର । ଅବଶ୍ୟ ବଡ଼ ଘର ସାନଘରର ବାଞ୍ଛନୀୟ ମିଶ୍ରଣ ଆମ ନାଟକୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଅଭାବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମର ନାୟକ-ମାନଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ୱ ବିଶେଷଭାବେ ବଦଳି ନାହିଁ । ସେମାନେ ସେହି ଡାକ୍ତର, କଳାକାର, କଲେଜ ପଢ଼ା ଯୁବକ, ଗ୍ରାମ ସଂସ୍କାରକ ରୂପେ ଦେଖା ଦେଇ-ଛନ୍ତି । ମୋଟାମୋଟି ନାଟ୍ୟକାର ନିଜର ମାନସରୂପକୁ ନେଇ ଚରିତ୍ର ଗଢ଼ିଥାନ୍ତି ଏବଂ ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ଯେଉଁସବୁ ନାଟକୀୟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବା ଘଟଣା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦେଖା ଦେଇଥାଏ ତାହା ଆମର ନାଟକ ସାହିତ୍ୟରେ ବିଶେଷଭାବେ ଦେଖା ଦେଉନାହିଁ ।

ସେହିପରି ଆମର ନାଟକୀୟ ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ମୋଟାମୋଟି ଗଳ୍ପମୂଳକ, ଅର୍ଥାତ୍ ଘଟଣା ପ୍ରବାହର ଆପାତତଃ ଜଟିଳତାକୁ ନେଇ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଗଢ଼ା ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରାୟ ତିନିଘଣ୍ଟା ବ୍ୟାପୀ ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେହିଭଳି ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଏଡ଼ି ହେବ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନାଟ୍ୟକାରମାନେ ଅଯଥା ହାସ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ଚରିତ୍ରର ଅବତାରଣା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତି—ଯଦିଓ ମୌଳିକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସହିତ ସେଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନ ଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ 'ଏମିତି ବି ହୁଏ'ର ନପୁଂସକ ଚରିତ୍ର କେବଳ ଯେ ଅନାବଶ୍ୟକ ତାହା ନୁହେଁ, ଏହା ଅନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ଉଚ୍ଚତର ଭାବଧାରାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ସହିତ ଖାପ ଖାଉନାହିଁ, ବରଂ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଏକ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଅଭିରୁଚିର ସୂଚନା ଦିଏ । ନାଟ୍ୟକାର ଏଗୁଡ଼ିକୁ ବାଦ ଦେଇ ଏକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ସମସ୍ୟାମୂଳକ ଏବଂ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଳ୍ପ ସମୟସାପେକ୍ଷ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଗଢ଼ି ପାରିଥାନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ଆମ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ତଥାକଥିତ ପରିମାପ ବା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ଆନୁମାନିକ ଅଭିରୁଚି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ଦୁଇଏକ ଅନାବଶ୍ୟକ ଚରିତ୍ର ଓ ସଂଳାପ ସମାବେଶ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଏ ବିଗରେ 'ସୃଜନୀ' ଓ 'ସ୍ରଷ୍ଟା'ର ସୌଖୀନ କଳାକାରମାନେ ଦେଖାଇଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ କରିପାରେ ଏବଂ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ମଧ୍ୟ ତାହା ସମ୍ଭବ । ଏହି ଦୁଇଟି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପରେ ଦୁଇଏକ ପେଶାଦାର ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନର ପେଶାଦାର କଳାକାରମାନେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅଭିରୁଚିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସେମାନଙ୍କ ଅବଦାନର ପ୍ରଣାଳୀକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେମାନେ ଯେ ଏ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ନୁହନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି, ଉପଯୁକ୍ତ ଲେଖାର ଅଭାବ !

ଉପନ୍ୟାସ, କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପ ବା କବିତା ଲେଖକ-ମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ନାଟ୍ୟକାରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ । ତାହାର କାରଣ ହୋଇପାରେ ଯେ ନାଟକ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଲେ ଯେତେଦୂର ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୁଏ, ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ବିନା ସେତେ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୁଏନାହିଁ । ଫଳରେ ନାଟ୍ୟକାର ନିଜର ଲେଖା ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରି ନ ପାରି ହତାଶ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ସୁଖର କଥା ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ କିନୋଟି ନାଟକ-କଳାକାର ଦଳ ବର୍ଷ ସାରା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ କରି ନିଜେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏହାବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଯେଉଁସବୁ ଗୁରୁତର ଅଭାବଗୁଡ଼ିକ ରହି ଯାଇଛି, ସେଥିପ୍ରତି ଆଖି

ବୁଝିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ରହିଥିବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଉଛି ଯଥେଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚିତ୍ରର ଅଭାବ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ କେତେକ ନାଟକ କଳାକାର ଦଳ ସହରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଦର୍ଶକ ଆକର୍ଷଣ କରି ନ ପାରିବା ହେତୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣକରି ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରି ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରିଥାନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏହି କଳାକାର ଦଳଗୁଡ଼ିକ ନିଜର ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ହେଲେ ନିଜର ଅବଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ ।

ସେମାନଙ୍କର କଳାକୁଶଳତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମଞ୍ଚର ସାଜ ସରଞ୍ଜାମ, ଆଧୁନିକ ଦୃଶ୍ୟ ସଜ୍ଜା ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ । ସାଜ ସରଞ୍ଜାମ ଓ ଦୃଶ୍ୟ ସଜ୍ଜା ସହିତ ଆଧୁନିକ ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆର୍ଥିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମ୍ଭବ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାକୁ ହେବ; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଛାଡିଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ସଜ୍ଜାର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ଆବଶ୍ୟକ । ଚଳଚିତ୍ର ତୁଳନାରେ କେବଳ ଦୃଶ୍ୟପଟ ନେଇ ଅଭିନୟ କରି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଯଥା ସମ୍ଭବ ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ନେବାକୁ ହେବ । ସାମାନ୍ୟ ପବନରେ କମ୍ପମାନ ସମଗ୍ର ଗ୍ରାମର ଦୃଶ୍ୟପଟ, ଅନେକ ସମୟରେ ହାସ୍ୟୋଦ୍ରେକ କରିପାରେ । ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଛୋଟ ଗୃହଘର ତା' ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେୟସ୍କର । ଅବଶ୍ୟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଚଳଚିତ୍ର ପରି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଦୃଶ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତେବେ ଚଳଚିତ୍ରର ଛାୟା ଅପେକ୍ଷା ଜୀବନ୍ତ ଚରିତ୍ର ଆକର୍ଷଣୀୟ । ସେ ଯାହାହେଉ, ଦୃଶ୍ୟ ସଜ୍ଜା ଓ ସାଜ ସରଞ୍ଜାମ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟରଖି ନାଟ୍ୟକାର ନିଜର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଓ ଦୃଶ୍ୟ ବିଭାଗ କରି ପାରିବେ ।

ଏହାଛଡ଼ା ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଲେଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆଧୁନିକ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ଅନେକ ସମୟରେ ସମାଜର କେତେକ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଇଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ମୌଳିକ ଚିନ୍ତା ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇନାହିଁ । ସେହିପରି ଏହାର ଦୃଷ୍ଟି ନୂତନ ଯୁଗ ବା ଆଗାମୀ ଯୁଗକୁ ରୂପ ଦେବାରେ ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ଆଧୁନିକ କାଳର ଅର୍ଥନୈତିକ ବା ସାମାଜିକ ପ୍ରଭାବ ଯେପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରସାରିତ ହେଉଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ୁନାହିଁ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ରାଉରକେଲାର ବା ସଂଲଗ୍ନ କାରଖାନାଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଭାବ ଆଖପାଖ ଆଦିବାସୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କର ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଯେଉଁ ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି, ସେଥିପ୍ରତି ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ, ସେହିପରି ପୂର୍ବବଙ୍ଗର ବାସଚ୍ୟୁତ ପରିବାର ଓଡ଼ିଶାରେ ଅପରିଚିତ ସ୍ଥାନରେ କିପରି ଭାବେ ଖାପ ଖୁଆଇ ପାରିଛନ୍ତି ବା ଖାପ ଖୁଆଇ ନେଉଛନ୍ତି, ସେହି ଦିଗରେ କୌଣସି ନାଟ୍ୟକାର କଲମ ଚଳାଇ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଭୂଦାନ ଫଳରେ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯଦି କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଅଛି ବା ଅବାଟରେ ଗତି କରିଛି, ସେହି ସମ୍ପର୍କୀୟ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନାଟକରେ ସ୍ଥାନ ପାଇନାହିଁ । ଏହିସବୁ ନିଶ୍ଚୟ ପରିଶ୍ରମ ସାପେକ୍ଷ, କିନ୍ତୁ ଅବଶେଷରେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଲେଖା ସଫଳକୃତ ହୋଇ ପାରିବ ଏବଂ ସମାଜର ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବ ।

ଔପନ୍ୟାସିକ ଅପେକ୍ଷା ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର କଲମ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇ ପାରିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ନାଟ୍ୟକାର ଦଳ ଉପରୋକ୍ତ କେତେକ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବେ ବୋଲି ମୋର ଆଶା ଏବଂ ଅନୁରୋଧ ।

ମଣିଷ ଜୀବନରେ ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ନୃତ୍ୟକଳାର ପ୍ରଭାବ

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜମୋହନ ଦାସ,

ମଣିଷ ଜୀବନରେ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟକଳାର ପ୍ରଭାବ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଲଳିତକଳା ବା ସଙ୍ଗୀତର ପିପାସା ଜୈବ କ୍ଷୁଧା ଭଳି ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାଣତଳେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି କ୍ରିୟାଶୀଳ । ଏ ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କୋଣରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଷ୍ଠୀ ତଥା ଆବାଳ-ବୃଦ୍ଧବନିତା ଏହି ପିପାସାରେ ଆତୁର । ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ନୃତ୍ୟପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆକର୍ଷଣ ରହିଛି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ମନୁଷ୍ୟଶିଶୁ ଯେତେବେଳେ କଥା କହି ଜାଣି ନ ଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ନାଚି ତାହାର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରେ, ଗୋଡ଼ ହାତ ଛାଟି କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରେ । ମୟୂରଶିଶୁ, ମୃଗଶିଶୁ, ବାନରଶିଶୁ, ସମସ୍ତେ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକଭାବେ ନାଚି ନିଜର ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ମୋଟ ଉପରେ କୌଣସି ଭାବର ଆତିଶଯ୍ୟ ହେଲେ ତାହା ଅତି ସହଜ ଓ ସରଳ-ଭାବରେ ନୃତ୍ୟ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିଥାଏ । ଏଣୁ ଆଜି ମଣିଷକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବାରେ ଯେଉଁସବୁ ଉପାଦେୟ ବସ୍ତୁମାନ ରହିଛି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ନୃତ୍ୟକଳା ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ । ମନୁଷ୍ୟଜୀବନ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଏବଂ ପ୍ରବଳତମ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଉକ୍ତ କଷାଘାତ ପଥରେ ମନୁଷ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବା ସମୟରେ ଆଜି ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ନୃତ୍ୟ ମଣିଷକୁ ନୂଆ ରୂପରେ ଗଢ଼ିବାରେ ସହାୟକ ହେଉଛି । ଆଜି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତି ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମୟର ସ୍ରୋତ ସହିତ ତାଳଦେଇ ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ନୃତ୍ୟକଳା ତା'ର ଅଗ୍ରଗତି ପଥରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି । ଏହି ଅଗ୍ରଗତି ପଥରେ ଲଳିତ କଳା ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଅବଦାନ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ।

ସଙ୍ଗୀତର ସୃଷ୍ଟି

ସଙ୍ଗୀତର ସୃଷ୍ଟି ଅତି ପ୍ରାଚୀନ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏତେବେଳକୁ ଭାରତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଅଗ୍ରଗତି ଲାଭ କରି ସାରିଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଆଗରୁ ଭାରତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଏହାର ବିଧିବଦ୍ଧ ପଦ୍ଧତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

ଆମର ପୁରାତନ ସଙ୍ଗୀତକର୍ତ୍ତା ଭରତ ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୩୦୦ ସମୟର ଲୋକ । ଭାରତରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ରଚିତ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି । ସେ ସଙ୍ଗୀତ

ଏବଂ ନୃତ୍ୟବିଦ୍ୟାରେ ଜଣେ ବିଶାରଦ ଥିଲେ । ପୁଣି କଥିତ ଅଛି ଯେ ଭରତ ନିଜେ ଏହି ଶକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ନୃତ୍ୟ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସବିଶେଷ ଆଲୋଚନା ରହିଛି ।

ସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରବଳତମ ଅନୁଭୂତି

ସୂକ୍ଷ୍ମ କଳା ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍ଗୀତ ହେଉଛି ସୂକ୍ଷ୍ମତମ । ଏହାର ଶ୍ରବଣରେ ମଣିଷ ମନର ବିଷାଦ, ଦୁଃଖ, କ୍ଳେଶ ଦୂର ହେବା ସଙ୍ଗେ ତା'ର ମନ ଏବଂ ପ୍ରାଣ କର୍ମତତ୍ପର ହୋଇଉଠେ । ମଣିଷମନରେ ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ରୋତ ଆପେ ଆପେ ପରିପ୍ରକାଶ ଲାଭକରିଥାଏ । ନାବିକ ନାବ ଚଳାଇବା ସମୟରେ ମନମତାଣିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଲହରି ଛୁଟାଇ ଦେଇଥାଏ । ଗୋପାଳବାଳକ ତା'ର ଗାଈ ଚରାଇବାବେଳେ ସଙ୍ଗୀତ ମୂର୍ଚ୍ଛନାକୁ ଛାଡ଼ି ପାରେନା । ଧାନକ୍ଷେତରେ ଚଷାପୁଅ, ବାଟରେ ଭିକାରୀର ସ୍ୱର, ମଣିଷର ମନ ଓ ପ୍ରାଣକୁ ଚହଲାଇ ଦିଏ ।

ପୁନଶ୍ଚ କୋକିଳର ପଞ୍ଚମତାନ, ମଧୁମକ୍ଷିକାର ଗୁଞ୍ଜନ, ସବୁଜ ପତ୍ରର ମର୍ମର, ବର୍ଷାର ଝଙ୍କାର, ହରିଣୀର ଉଚ୍ଚାରଣ, କୁରଙ୍ଗର ଝନନ, ସବୁ କ'ଣ ସହଜରେ ମନରୁ ପାସୋରି ଯିବାର କଥା ? ମନ ଓ ପ୍ରାଣ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରବଳତମ ଅନୁଭୂତି କ'ଣ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସମ୍ଭବ ?

ନୃତ୍ୟକଳା

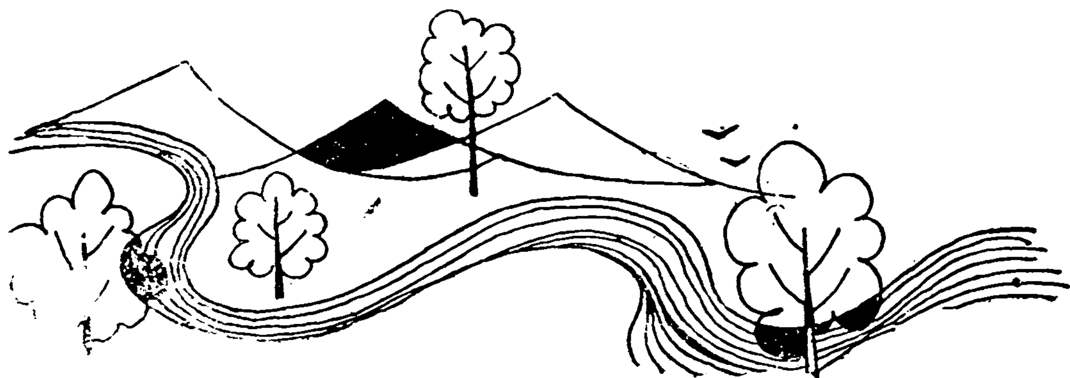
ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ କଳା ହେଲା ଭାବପ୍ରକାଶର ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାୟ । କୌଣସି ଭାବର ଆତିଶଯ୍ୟ ହେଲେ, ତାହା ଅତି ସହଜ ଓ ସରଳଭାବରେ ନୃତ୍ୟ ଆକାରରେ ବାହାରି ପଡ଼େ । ମଣିଷ ମନ ଓ ସମାଜ ଉପରେ ନୃତ୍ୟକଳାର ସ୍ଥାୟୀ ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ ।

ନୃତ୍ୟକଳାର ଇତିହାସ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ପୂର୍ବକାଳରେ ଦେବତା ପୂଜାରେ ନୃତ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ବହୁଳଭାବରେ ପ୍ରସାରଲାଭ କରିଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଶିବ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଯୁବତୀମାନଙ୍କୁ ନର୍ତ୍ତକୀଭାବରେ ରଖା ଯାଉଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ, ପେୟ ଓ ରହିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଥିଲା ଏବଂ ଦରମା ପାଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ କୁପ୍ରଥାର ପ୍ରବେଶ କରିବାରୁ ଏବଂ ନର୍ତ୍ତକୀମାନେ ଚରିତ୍ରହୀନା ହେବାରୁ ଏସବୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଲୋପ ପାଇଲା । ପୁନଶ୍ଚ ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଅପ୍ସରା, ଗନ୍ଧର୍ବ, କିନ୍ନରମାନେ ମଧ୍ୟ ନୃତ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ବା ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଖୋଦିତ ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲିପିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷରେ ପ୍ରବଳ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ରାଜ୍ୟ ଜୟ ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷଟିରେ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଭାଗ ନେବାପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ତୃତୀୟବର୍ଷ "ଗାନ୍ଧର୍ବବିଦ୍ୟାନିପୁଣ" ମହାରାଜା ଦର୍ପ ନୃତ୍ୟ ଗୀତବାଦିତ୍ରର ସନ୍ଦର୍ଶନ କରାଇ ଓ ନାନା ସମାଜ ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନ କରି ନଗରୀକୁ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରୁଥିଲେ । ଖଣ୍ଡଗିରି ଏବଂ ଉଦୟଗିରିର ଗାତ୍ରରେ ଖୋଦିତ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟରତା ଚିତ୍ରମାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପୁନଶ୍ଚ ଖଣ୍ଡଗିରି ଉପରେ ସୃଷ୍ଟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଜୈନ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଉଥିବାର ସୂଚନା ମିଳେ । ଅନ୍ୟତ୍ର ମଧ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ନୃତ୍ୟଭଙ୍ଗୀରେ ମହାଦେବ, ଲଳିତ ନୃତ୍ୟଭଙ୍ଗୀରେ ଗଣପତି, ନାରୀ-ଅପ୍ସରାଙ୍କ ନୃତ୍ୟ, ବିଭିନ୍ନ ବାଦ୍ୟରତା ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର ଅପୂର୍ବଭଙ୍ଗୀ, ଶିବଗୌରୀ-ବିବାହକାଳୀନ ସଙ୍ଗୀତ ଉତ୍ସବ, ଦେବଦାସୀ ନୃତ୍ୟ ଏ ଜାତିର ନୂତନ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ସଂସ୍କୃତି ଗଢ଼ିବାରେ ବିଶେଷ ସହାୟକ

ହୋଇଛି । ଆଜି ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ତା'ର ଗୀତିମୟତା ଓ ଭାବ ପ୍ରକାଶ ସାରା ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଚହଳ ପକାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଛି ।

ସୁଖର କଥା ଯେ ଆଜି ସଙ୍ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଓ ନାଟକର ଅନୁଧ୍ୟାନ ଓ ପ୍ରସାରଲାଗି ସରକାର ଏବଂ ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେ଼ମୀ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ସର୍ବୋପରି ଏହି ସୁକୁମାର ଶିଳ୍ପର ବିକାଶନିମିତ୍ତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହଯୋଗ ଏବଂ ସମର୍ଥନ ଫଳରେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାୟ ସବୁଆଡ଼େ ବିଭିନ୍ନ ଲଳିତକଳା ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିଛି । ଆଜି ଲଳିତ କଳା-ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଉଦ୍ୟମ ଏବଂ ସହଯୋଗ ଫଳରେ ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ନୃତ୍ୟକଳା କାଳର ପ୍ରଭାବରେ ମାର୍ଜିତ ଏବଂ ଶାଣିତ ହୋଇ ମଣିଷ ମନ ଏବଂ ପ୍ରାଣରେ ଆଲୋଡ଼ନ ଆଣି ସମାଜରେ ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ଗଠନର ସହାୟକ ହେଉ ଏହାହିଁ ଲଳିତକଳା-ଅନୁଷ୍ଠାନର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ବିନମ୍ର ନିବେଦନ ।

Our Students Nilima, Anjali, Niharika, Sandhya, Bani, Vijayalaxmi, Kalyani & Bhubaneswari.

Kala Pitha's artists in the Dance drama "MAYA MRIGA."

Some of our Executive Members

Sitting (From left) : Mr. I. B. Das, Mr. D. Joshi, Mr. A. K. Ganguli, Mr. M. D. Panda.

Standing (From left) : Mr. U. C. R. Mohapatra, Mr. M. K. Beuria, Mr. N. C. Kar, Mr. H. K. Das.

A Kalapitha orchestra with Principal Pujapanda, Violinist Natabar Misra and others.

My Feelings About 'Music'

Purna Chandra Mishra

I am not a musician but a lover of the same. From my childhood, I was much inclined to this and whenever I could get a chance to hear songs, tune of flute of any other instrument I totally forget myself. Many of my relations did not appreciate this habit of mine and some of them would discourage me. But the spirit was so inherent in me that inspite of all hurdles I used to devote myself to the sweetness of music whenever I could get a chance. I could not then know the magical effect of music on human beings but was fully carried away by its sweetness every now and then. On advancement of age the spirit gradually developed and it so happens today that, I feel restless at the very idea of criticising music. It has acted just like a tonic on my health and the day on which I am refreshed with music I feel myself most energetic, jolly and active. On many occasions I became depressed due to wants and worries of various kinds but when I come in contact with music or find myself amidst the musical entertainments, all of them seem to be washed away from my mind in a moment, This leads me to think how delightful are the ways of musicians and to what extent they command respect from us.

From my own experience, I find a man devoted to music can never be rough in his heart. Music brings godliness in men and no brutal instincts can evert find place in the heart. The element of love or affection gradually develop in the mind of musicians or persons devoted to this and as a result they look upon all with softness and affection. This is one of the noblest quality found with the people of the music. To them the ways of life are simpler and more delihgtful. They never find on their way any enemy nor are they so to any body in the world. The noble maxim of 'Ahimsa' of Bapujee is found and proved in the cases of those coming on the ways of music. It can never be denied that such people seem to roam in a world enjoying the heavenly bliss of music, love and kindness.

Award Of Diplomas & Degrees

The Lalita Kala Pitha came into existence in the Capital Town of Orissa on May 15, 1955. Our students who have received Diplomas/Degrees on successful completion of particular 'courses of study' from this Institution are mentioned below :-

Year of examination	Name of the student	Nature of course	Remarks.
1	2	3	4
	I—ODISSI VOCAL		
1955	—	—	—
1956	—	—	—
1957	—	—	—
1958	1. Kumari Kamal Acharya	Sangeet Parichaya (Junior Diploma) 2nd year	1st Division with Distinction in practical
	2. Kumari Hemalata Pati	—do—	2nd Division
	3. Kumari Kabita Acharya	—do—	2nd Division
	4. Kumari Swarnalata Das	—do—	2nd Division
1959	1. Kumari Trupti Jee	—do—	1st Division
	2. Kumari Prativa Mishra	—do—	2nd Division
	3. Premalata Pati	—do—	2nd Division
1960	1. Kumari Pramoda Misra	—do—	1st Division
	2. Kumari Swarnalata Behera	—do—	2nd Division
	3. Kumari Kshyanaprava Mohanty	—do—	2nd Division
	4. Kumari Kumudini Das	—do—	2nd Division
1961	1. Kumari Bhubaneswari Misra	—do—	1st Division with Distinction in practical.
1962	1. Kumari Niharika Das	—do—	1st Division
	2. Kumari Anjali Das	—do—	1st Division
	3. Kumari Sandhya Mohapatra	—do—	1st Division
1963	1. Kumari Kalyani Behera	—do—	1st Division
	2. Kumari Sabita Beuriya	—do—	1st Division
	3. Smt. Sarojini Patnaik	—do—	1st Division
	4. Kumari Kalyani Misra	—do—	2nd Division
	5. Kumari Sakuntala Misra	—do—	2nd Division

Year of examination	Name of the student	Nature of course	Remarks.
1	2	3	4
	6. Kumari Bhubaneswari Misra	Sangeet Madhyama (Senior Diploma) 4th year	1st Division with Distinction in practical.
1964	1. Kumari Kamala Nayak	Sangeet Parichaya (Junior Diploma) 2nd year	2nd Division
	2. Shri Basudeb Panda	—do—	2nd Division

II—ODISSI DANCE

Year of examination	Name of the student	Nature of course	Remarks.
1957	1. Kumari Bhubaneswari Mishra	Nrutya Parichaya (Junior Diploma) 2nd year	1st Division
	2. Kumari Sukhalata Acharya	—do—	2nd Division
1958	1. Kumari Jyotshnnamayea Mohanty	—do—	2nd Division
	2. Kumari Nirupama Hota	—do—	3rd Division
1959	1. Kumari Uma Patnaik	—do—	3rd Division
1960	1. Kumari Swarnaprava Mohapatra	—do—	2nd Division
	2. Kumari Kshyanaprava Mohanty	—do—	2nd Division
	3. Kumari Pramoda Mishra	—do—	2nd Division
1961	1. Kumari Nilima Pradhan	—do—	1st Division
1962	1. Kumari Binapani Mishra	—do—	1st Division
1963	1. Kumari Ranjana Pradhan	—do—	1st Division
	2. Kumari Kalyani Dwivedi	—do—	2nd Division
	3. Kumari Aloka Mohapatrā	—do—	2nd Division
	4. Kumari Ashima Giri	—do—	2nd Division
	5. Kumari Sandhya Acharya	—do—	2nd Division
	6. Kumari Chitra Dwivedi	—do—	2nd Division
	7. Kumari Madhuchhanda Das	—do—	2nd Division
	8. Kumari Nilima Pradhan	Nrutya Madhyama (Senior Diploma) 4th year	1st Division with Distinction in practical.
1964	1. Kumari Minakshi Behera	Nrutya Parichaya (Junior Diploma) 2nd year.	1st Division
	2. Kumari Anita Giri	—do—	1st Division
	3. Kumari Sanjukta Dalal	—do—	2nd Division
	4. Kumari Manikeswari Patnaik	—do—	2nd Division

III—HINDUSTHANI CLASSICAL VOCAL

Year of examination	Name of the student	Nature of course	Remarks.
1	2	3	4
1955	—	—	—
1956	—	—	—
1957	1. Kumari Kamal Acharya	Junior Diploma (2nd year)	Ist Division with distinction in practical
	2. Kumari Hemalata Pati	—do—	2nd Division
1958	1. Kumari Kabita Acharya	—do—	—do—
	2. Kumari Swarnalata Das	—do—	—do—
1959	1. Kumari Trupti Jee	—do—	Ist Division
	2. Kumari Prativa Misra	—do—	2nd Division
	3. Kumari Premalata Pati	—do—	3rd Division
1960	1. Kumari Pramoda Misra	—do—	Ist Division
	2. Kumari Kshyanaprava Mohanty	—do—	2nd Division
	3. Kumari Kumudini Das	—do—	3rd Division
	4. Kumari Swarnalata Behera	—do—	—do—
1961	1. Kumari Jagjit Kaur	—do—	—do—
	2. Kumari Joshnamai Mohanty	—do—	2nd Division
	3. Kumari Pratima Lenka	—do—	3rd Division
1962 (Examination conducted by the Prayag Sangit Samiti, Allahabad from the year 1962 on wards)	1. Kumari Bhubaneswari Misra	—do—	2nd Division
	2. Kumari Niharika Das	—do—	—do—
	3. Kumari Anjali Das	—do—	—do—
	4. Kumari Sandhya Mohapatra	—do—	—do—
	5. Kumari Nirupama Hota	—do—	3rd Division
1963	1. Kumari Kalyani Behera	—do—	Ist Division with distinction
	2. Kumari Sabita Beuriya	—do—	—do—
	3. Kumari Kalyani Misra	—do—	—do—
	4. Shrimati Sorojini Patnaik	—do—	—do—
	5. Shri Ajit Kumar Jee Jachak	—do—	—do—
	6. Shri Umakanta Sahu	—do—	Ist Division

Year of examination	Name of the student	Nature of course	Remarks
1	2	3	
	7. Kumari Pratima Kanungo	Junior Diploma (2nd year)	2nd Division
	8. Kumari Bharati Ray	do	do
	9. Kumari Sakuntala Misra	do	do
	10. Kumari Nilima Pradhan	Senior Diploma (4th year)	do
1964	1. Kumari Kamala Naik	Junior Diploma (2nd year)	1st Division with distinction in practical
	2. Shri Krushna Mohan Das	do	2nd Division
	3. Kumari Pravati Misra	do	do
	4. Shri Muralidhar Majhi	do	do
	5. Kumari Bhubaneswari Misra	Senior Diploma (4th year)	do do
	6. Kumari Nihnrika Das	do	do
	8. Kumari Anjali Das	do	3rd Division

IV. KATHAK II DANCE

1962 (Examination conducted by Prayag Sangit Samity, Allahabad from 1962 onwards)	1. Kumari Binapani Mishra	Junior Diploma (2nd year)	2nd Division
1963	1. Kumari Ranjana Pradhan	do	do
	2. Kumari Ashima Giri	do	do
	3. Kumari Aloka Mohapatra	do	do
	4. Kumari Archana Mishra	do	3rd Division
	5. Kumari Kalyani Dwivedi	do	do
	6. Kumari Sandhya Acharya	do	do
	7. Shri Muralidhar Majhi	do	do
1964	1. Kumari Amita Giri	do	2nd Division
	2. Kumari Chitra Dwivedi	do	do

V. INSTRUMENTAL MUSIC

Year of examination	Name of the Student	Nature of Course	Remarks
1	2	3	4
1963 (Examination conducted by Prayag Sangit Samiti, Allahabad from the year 1962 onwards).	1. Kumari Leela Bai	Junior Diploma (Violin)	1st Division with distinction in theory.
1964	1. Shri Natabar Misra	Senior Diploma (Violin)	1st Division with distinction in practical.

Kumari Kamala Acharya
first to receive "Sangit
Parichava" in Odissi music
from Kalapitha.

Smt. Anjali Mohanty of 2nd year Vocal Music.

Kumari Kalyani Behera of the 4th year Vocal Music.

Eminent Musician Sri T. L. Rana who came from Calcutta as practical examiner in 1963 giving a demonstration in Kalapitha.

Kumari Tripti Jee with sitar.

Kumari Niharika Das of 5th year Hindusthani Vocal.

A view of Kathak dance class being conducted by Guru Dayanidhi Das.

An Odi.si dance class in session.

ମୁକ୍ତି ପ୍ରତୀକ୍ଷିତ ... ...

'ପଞ୍ଚସଖା'ର ତୃତୀୟ ଅବଦାନ

ନ ବ ଜ ନ୍ମ

ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଜଗତରେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ସୃଷ୍ଟି

ବିପୁଳ ଶିଳ୍ପୀ ସମାବେଶ, ସଙ୍ଗୀତର ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଆଉ କାହାଣୀର ଅଭିନବତ୍ୱ—ଏ ସମସ୍ତ ରୂପାୟିତ ହୋଇଛି ଏଇ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଛବିରେ···

ବିଭିନ୍ନ ଭୂମିକାରେ—ଅକ୍ଷୟ ଦାସ, ଅକ୍ଷୟ ମହାନ୍ତି, ଧୀର, ପୀର, ନନ୍ଦ, ଶରତ୍, କମଳ, ଝରଣା, ଗୀତା, ଲୀଳା, ଉର୍ବଶୀ, କୃଷ୍ଣମଣି,

ଆଉ ନୂପୁରଚରଣ ନିମୂର୍ତ୍ତି—ପାଟଣ୍ଡ, ଟିମା ଓ ଶରତ୍ ମହାନ୍ତି

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—ଶଚୀନ୍ ମୁଖାର୍ଜୀ

ସଙ୍ଗୀତ—ବାଳକୃଷ୍ଣ ଦାସ   ଆଲୋକ ଚିତ୍ର—ଦୀନେନ୍ ଗୁପ୍ତ

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ—ସନ୍ଧ୍ୟା ମୁଖାର୍ଜୀ, ନିର୍ମଳା ମିଶ୍ର, ସିକନ୍ଦର୍ ଆଲମ୍ ଏବଂ ରଘୁନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

Participation in Music Conference & Competition and Kalapitha's Achievements.

The Lalita Kala Pitha was started at Bhubaeswar on May, 15, 1955. The students of this Institution had the opportunity of participating in some of these Conferences. A detailed review of those events has been made below :—

year.	Name of the Music Couference.	Number of Prizes Awarded.			Remarks.
		1st prize	2nd prize	3rd. prize	
1	2	3	4	5	
1656 (December).	All Utkal Music Conferenc and Competition (Cuttack).	6	7	3	i. Running Shield in Odissi Music in junior group. ii. Running Shield in Odissi Dance in junior group.
1958 (May)	Capital Music Conference and Competition (Bhubaneswar)	9	13	9	—
1958 (May).	Bhanja Jayanti Competition (Bhubaneswar).	3	3	—	Champion Shield in Odissi Music.
1959 (February).	All Orissa Children Drama Festival (Puri).	(Prize for best acting).			—
1959 (May).	Capital Music Conference and Competiion (Bhubaneswar).	8	12	5	—
1959 (May)	Bhanja Jayanti Campetition (Bhubaneswar).	4	3	1	Champion Shield in Odissi Music.
1960 (June).	All Orissa Music Conference and Competition (Puri).	7	8	5	Champin Cup in Odissi Dance.

1960 (May).	Bhanja Jayanti Competition (Bhuhaneswar).	7	7	8	Champion Shield in Odissi Music.
1961. (May).	—do—	6	6	6	Champion Shied in OdissiMusic.
1962 (May).	—do—	8	8	3	Champion Sheild in Odissi Music.
1962. (June).	All Orissa Music Conference and Competition (Puri).	8	6	3	Champion Shield in Odissi Music and 7 Running Cups.
		96	73	43	

AWARD OF STIPENDS

The Orissa Sangit Natak Akademi have awarded stipends to the following Students of this Institution for prosecuting training in Odissi music/dance.

Year	Name of the stipendee	Nature of training	Amount of stipend
1	2	3	4
1960-61	1. Kumari Nilima Pradhan	Odissi Dance	Rs, 10/p.m.
	2. Shri Dusasan Panda	do	do
	3. Kumari Bhubaneswari Mishra	Odissi Music	do
1961-62	1. Kumari Nilima Pradhan	Odlssi Dance	Rs. 20/p.m.
	2. Kumari Bhubaneswari Misra	Odissi Music	do
	3. Shri Umakanta Sahu	do	do
1962-63	1. Kumari Nilima Pradhan	Odissi Dance	do
	2: Kumari Bhubaneswari Misra	Odissi Music	do
	3. Shri Umakanta Sahoo	do	do
	4. Shri Ranjan Kumar Mohapatra	do	do
1963-64	1. Kumari Nilima Pradhan	Odissi Dance	do
	2, Knmari Bhubaneswari Misra	Odissi Music	do
	3. Shri Umakanta Sahoo	do	do
	4. Shri Ranjan Kumar Mohapatra	do	do
1964-65	1. Kumari Nilima Pradhan	Odissi Dance	do
	2. Kumari Bhubaneswari Misra	Odissi Music	do
	3, Shri Basudev Panda	do	do
	4. Kumari Anjali Das (Since taken T. C.)	do	do

TRAINING PROGRAMME AND ITS ACHIEVEMENTS

Since the inception of this Institution on 15.5.1955, a number of students have received training in various subjects such as Odissi and Hindusthani classical vocal music, Odissi and Kathak dance, violin, setar, esraj, tabla and flute. A total of 717 students have appeared at the annual examination and 533 students have come out successful including 93 students who have received Diplomas. Year-wise figures are given below :—

Year	Subjects	No. of students on the roll	No. of students examined	No. of successful students	No. of students who have received diplomas
1	2	3	4	5	6
1955-56	Vocal	40	28	19	—
	Dance	11	10	7	—
	Instrumental	—		—	—
		51	38	26	—
1956-57	Vocal	47	36	27	2
	Dance	19	13	10	2
	Instrumental	—	—	—	—
		66	49	37	4
1957-58	Vocal	46	40	29	6
	Dance	27	20	12	2
	Instrumental	1	—	—	—
		74	60	41	8
1958-59	Vocal	60	35	27	6
	Dance	27	26	16	1
	Instrumental	2	2	2	—
		89	63	45	7

1959-60	Vocal	94	49	25	8
	Dance	17	21	12	3
	Instrumental	5	5	3	—
		116	75	40	11
1960 61	Vocal	80	69	49	4
	Dance	21	19	14	1
	Instrumental	5	3	3	
		106	91	66	5
1961-62	Vocal	42	38	31	8
	Dance	41	39	27	2
	Instrumental	8	8	7	—
		91	85	65	10
1962-63	Vocal	88	73	64	16
	Dance	61	51	44	15
	Instrumental	11	11	9	1
		160	135	117	32
1963-64	Vocal	80	70	56	9
	Dance	48	47	36	6
	Instrumental	7	4	4	1
		135	121	96	16

OUR TEACHING STAFF
PAST & PRESENT

From the date of opening of this Institution on May 15 1955 the following teachers have been appointed to import training on different subjects. The period they served in the Institution is indicated against each.

Sl. No.	Name & designation	Period for which served	
		From	To
1.	Sri Kasinath Pujapanda, Principal (Vocal)	15.5.1955	—
2.	Sri Arjun Ch. Mahapatra (Vocal)	15.5.1955	31.7.1957
3.	Sri Pankaj Charan Das (Dance)	16.6.1955	31.3.1963
4.	Sri Rajakishore Dalai (Tabla)	1.4.1957	8,10.1957
5.	Sri Bhaja Krushna Pujapanda (Vocal)	1.1.1958	28.2.1958
6.	Sri Hariher Khuntia (Vocal)	16.3.1958	31.3.1964
7.	Sri Banshidhar Satpathy (Tabla)	1.4,1960	31.3,1961
8.	Sri Natabar Misra (Violin)	1.7.1961	—
9.	Sri Dayanidhi Das (Dance)	1.6.1963	—
10.	Sri Gopal Chandra Panda (Vocal)	1.6.1963	—
11.	Sri Sachidanda Kanungo (Tabla)	1.7.1963	—

Music Conference

The Lalita Kala Pitha had the privilege of organising All Orissa Music Conference in Bhubaneswar for two consecutive years from 1958. Prominent musicians and many Competitors from all over the state participated.

Outing For Our Artists

Artists and Students of Kalapitha in Course of presenting Cultural shows had visited Calcutta, Hirakud, Puri, Cuttack and many other places of interest.

Principal Pujapanda conducting Odissi Music Class.

A view of Preminary vocal Class being conducted by Gopal Chandra Panda.

A folk dance class in Sessior.

Dance Class for theory.

BARABATI RAFFLE

(Authorised by the Government of Orissa)

In Aid Of

Barabati Stadium, Cuttack and Red Cross Society

(Orissa Branch)

2½% of the net profit goes to National Defence Fund.

Barabati Raffles Offer

Biggest number and largest amount of guaranteed prizes.
Draws held every 4 month in

February—March : June—July : and September—October.

Buy a ticket for Re. 1/—

And

Take your Chance to win guaranteed

First Prize of Rs. 1,10,000/-

Form of 18 tickets—Rs. 12/- only.

For details contact :

Honorary Secretary,

Barabati Raffle Committee,

CUTTACK-5.

Financial Position at the end of the year 1963-64

Receipts

1.	Opening Balance	Rs.	281.82
2.	Grants from various sources	Rs.	20,500.00
3.	Membership fee	Rs.	[illegible]
4.	Donations	Rs.	6,483.50
5.	School and College fees	Rs.	1,351.25
6.	Income from Variety show	Rs.	668.00
7.	interest free Loan	Rs.	14,250.00
		Rs.	43,607.57

Payments

1.	Salary of staff	Rs.	9,85[illegible].00
2.	Construction of building	Rs.	16,602.83
3.	Purchase of musical instruments	Rs.	27.32
4.	Dead stock and furniture	Rs.	59.12
5.	Electricity charges	Rs.	156.99
6.	Telephone installation	Rs.	340.00
7.	Cultural shows	Rs.	2,922.17
8.	Repairs of instruments	Rs.	36.00
9.	House rent	Rs.	493.17
10.	Misc. contingencies	Rs.	469.68
	Closing Balance	Rs.	12,644.29
		Rs.	43,607.57

The accounts have been audited by
Messrs B. Kishore & Co., Chartered Accountant, Cuttack.

CULTURAL SHOWS

Since the inception of this Institution on May 16, 1955, the students of this Institution had the privilege of presenting 54 Cultural Shows in the form of dramas, dances—dramas, ballets and variety performances etc. on different occasions as indicated below :—

Year	*Number of shows presented*
1955-56	1
1956-57	3
1957-58	9
1958-59	7
1959-60	6
1960-61	5
1961-62	9
1962-63	5
1963-64	9
Total	—54

Annual Report of the Lalita Kala Pitha,
BHUBANESWAR—1963-64

I. Introduction—

With the sole objective of fostering and developing the art of music and dance and to make sincere attempts for effective contribution in the field of scientific development of folk arts, the Lalita Kala Pitha, an academy of dance, drama and music, has been able to complete its 9th year of existence at this growing Capital town of Bhubaneswar. In the field of imparting training in music and dance in a systematic manner, this Institution has achieved great success during these years. Orissa, with its hoary antiquities and traditionally rich cultural heritage, needs manifestation and we, in our humble way, have been persistently trying to achieve this target. We are glad that we have succeeded in our endeavour to a great extent with the kind patronage of the Government and the ungrudging sympathy of the art loving public.

This institution is credited with the recognition of the National Academy of Dance, Drama and Music, New Delhi, the State Academi of Dance, Drama and Music, Orissa and the Song and Drama Division of the Ministry of Information and Broadcasting, Government of India, New Delhi.

II. Members—

During the period under report, there were 5 patrons and 15 life members. The General Body has been able to increase its strength to 53 while the number of honorary members from among the musicians of great calibre has been increased to 11.

III. Meetings—

During the year, the General Body met once and there were six meetings of the Executive Committee. Besides, the Sub-Committees appointed by the Executive from time to time for specific purposes met on several occasions.

IV. Students & Staff—

During the period under report, 135 students received training in different subjects as indicated below :—

(a) Vocal Music—		
(i) Hindusthani		45
(ii) Oddisi		35
		80
(b) Instrumental Music—		
(i) Tabla		3
(ii) Setar		1
(iii) Violin		2
(iv) Flute		1
		7
(c) Dance—		
(i) Kathak	...	23
(ii) Odissi	...	25
		48

The following 5 teachers were engaged in imparting training :—

1. Sri K. N. Pujapanda, B. Mus.,
   Principal & Head of Vocal Music Deptt.
2. Sri D. N. Das, B.Dc.,
   Vice-Principal & Head of Dance & Drama Deptt.
3. Sri Gopal Chandra Panda, B. Mus.,
   Lecturer (Vocal)
4. Sri S. N. Kanungo, B. Mus., Lecturer (Tabla).
5. Sri Natabar Misra (Senior Diploma.) Lecturer (Violin).

V. Stipends—

Five pupils of the Institution were granted stipends of Rs. 20/-each per month by the State Akademi of Dance, Drama and Music for prosecuting higher training in Oddissi Music and Oddissi Dance.

VI. Courses of study—

The Institution is following the courses of studies of the Prayag Sangeet Samiti, Allahabad, in respect of Hindusthani Vocal and Instrumental Music and Kathak Dance. The duration of the course is eight years, after successful completion of which a pupil will be conferred with the degree of M. Mus. After passing the 6th year, a student will, however, be conferred with the degree of B. Bus.

In respect of Oddissi Music and Dance, however, the Institution has been following its own syllabus. The duration of the course is also eight years after successful completion of which a pupil will be conferred with the degree of M. Mus. After passing the 6th year, a student will be conferred with the degree of B. Mus.

VII. Examination—

Out of 135 students on the roll, 45 appeared at the annual examination conducted by the Prayag Sangeet Samiti, Allahabad in Hindusthani Vocal, Instrumental Music and Kathak Dance.

76 Students also appeared at the Oddissi Vocal Music/Odissi Dance examination. The results are given below :—

Sl. No.	Subject.	No. appeared	Number of students passed			Total	Remarks
			1 Dvn.	2nd Dvn.	3rd Dvn.		
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Hindusthani Vocal Music	26	5	16	4	25	3 Distinction in practical.
2.	Instrumental	4	1	1	2	4	1 Distinction in practical.
3.	Kathak Dance	15	—	8	5	13	1 Distinction in theory.
4.	Odissi Vocal Music	44	5	11	15	31	1 Distinction 1 in practical.
5.	Odissi Dance	32	2	10	11	23	2 Distinction in practical.
		121	13	46	37	96	8

VIII. Training—

(a) **Vocal Music :**—Classes are held in Hindusthani and Odissi Music. So far as the former is concerned, the syllabus of the Prayag Sangeet Samiti, Allahabad is being followed. The continuing syllabus is being followed in case of Oddissi Music.

(b) **Instrumental Music :**—Classes are held in Violin, Flute, Setar and Tabla in accordance with the syllabus of the Prayag Sangeet Samiti, Allahabad.

(c) **Dance :**—Classes are held both in Kathak Dance and Oddissi Dance. In respect of Kathak dance, the course of study of the Prayag Sangeet Samiti is being followed. The continuing syllabus is being followed in case of Oddissi dance. Manipuri dance and Bharatnatyam are taught as additional subjects.

(d) **Drama :**—This section is, more or less, co-ordinated with the Oddissi music/dance sections. During the period, this Institution presented two dance dramas and several other musical and dance features.

IX. Special Training—

The Institution undertook the task of arranging special training in music/dance to the Scheduled Caste and Scheduled Tribe and other Backward Class students with the help of the State T. & R. W. Department. A good number of such students are receiving training in music/dance free of cost.

X. College & School—

Under this Institution, instructions are being imparted in School and College classes. College classes begin from 3rd year. A good number of students are receiving training in College classes.

XI. Performances—

The Institution had the privilege of presenting Cultural Progiammes on the following occasions :—

(1) Bisuba Meelan (Annual Cultural & Literary Festival) organised by the Prajatantra Prachar Samiti, Cuttack in April 1963.
(2) Celebration in connection with opening of the Art Gallery under the auspices of the Orissa Lalita Kala Akademi in September, 1963.
(3) Anniversary and Convocation of the Institution in October, 1963.
(4) Laying of the Foundation Stone Ceremany of the Institution's building by Prof. Humayun Kabir, Union Minister in December, 1963.
(5) Celebration of the Youth Festival in December, 1963.
(6) Cultural show on the occasion of Plenary session of Congress in January 1964.
(7) Raising of funds for construction of building in January, 1964.
(8) Raising of funds for construction of building in March, 1964.
(9) State Awards to Lady Teachers under the auspices of the State Education Department in March, 1964.

XII. Free Studentship—

Nearly 10% of the total number of students have been awarded free studentship on the basis of merit-cum-poverty.

The Scheduled Caste, Harijan and other Backward Class students have been allowed fullfree-studentship and admitted free of cost.

Participants of Kalapitha with trophies at the All Orissa Music Conference in Puri held in 1960.

VIII. Training—

(a) **Vocal Music** :—Classes are held in Hindusthani and Odissi Music. So far as the former is concerned, the syllabus of the Prayag Sangeet Samiti, Allahabad is being followed. The continuing syllabus is being followed in case of Oddissi Music.

(b) **Instrumental Music** :—Classes are held in Violin, Flute, Setar and Tabla in accordance with the syllabus of the Prayag Sangeet Samiti, Allahabad.

(c) **Dance** :—Classes are held both in Kathak Dance and Oddissi Dance. In respect of Kathak dance, the course of study of the Prayag Sangeet Samiti is being followed. The continuing syllabus is being followed in case of Oddissi dance. Manipuri dance and Bharatnatyam are taught as additional subjects.

(d) **Drama** :—This section is, more or less, co-ordinated with the Oddissi music/dance sections. During the period, this Institution presented two dance dramas and several other musical and dance features.

IX. Special Training—

The Institution undertook the task of arranging special training in music/dance to the Scheduled Caste and Scheduled Tribe and other Backward Class students with the help of the State T. & R. W. Department. A good number of such students are receiving training in music/dance free of cost.

X. College & School—

Under this Institution, instructions are being imparted in School and College classes. College classes begin from 3rd year. A good number of students are receiving training in College classes.

XI. Performances—

The Institution had the privilege of presenting Cultural Programmes on the following occasions :—

(1) Bisuba Meelan (Annual Cultural & Literary Festival) organised by the Prajatantra Prachar Samiti, Cuttack in April 1963.

(2) Celebration in connection with opening of the Art Gallery under the auspices of the Orissa Lalita Kala Akademi in September, 1963.

(3) Anniversary and Convocation of the Institution in October, 1963.

(4) Laying of the Foundation Stone Ceremany of the Institution's building by Prof. Humayun Kabir, Union Minister in December, 1963.

(5) Celebration of the Youth Festival in December, 1963.

(6) Cultural show on the occasion of Plenary session of Congress in January 1964.

(7) Raising of funds for construction of building in January, 1964.

(8) Raising of funds for construction of building in March, 1964.

(9) State Awards to Lady Teachers under the auspices of the State Education Department in March, 1964.

XII. Free Studentship—

Nearly 10% of the total number of students have been awarded free studentship on the basis of merit-cum-poverty.

The Scheduled Caste, Harijan and other Backward Class students have been allowed fullfree-studentship and admitted free of cost.

Sri B. Panda of 3rd year
Odissi Music.

Sri N. B. Das of Flute Class.

XIII. Visitors—

During the period, Shri B. Jha, an eminent musician of Deoghar, Bihar visited the Institution. Prof. Humayun Kabir laid the Foundation Stone of the Institution's building.

XIV. Children's Forum—

The children of this Institution, as well as other children who are not members of the Institution, take part in games and use the books and magazines under the guidance of the Secretary, Children's Forum. It is noticed that the children show great interest in games and children's literature. This section is becoming popular and attracting larger number of members. More funds are required to organise this section properly. During the period, the Balwadi Centre functioned properly.

XV. Financial Position—

The sources of income of this Institution is very limited. To add to it, construction of our building has been an extra burden on our finances which are mainly drawn from generous public, State Government and the State Sangeet Natak Akademi. Unfortunately, so far as the State Sangeet Natak Akademi is concerned helps received have not been up to our expections We have been, however, pressing the authorities to increase the grant which is at present Rs. 1,200 per annum.

XVI. Building Construction—

On 14th December 1963, Prof. Humayun Kabir laid the Foundation Stone of the building of the Institution. The construction is in progress and we hope to complete the same in the next year.

Gopal Misra
General Secretary

Those who worked and enriched our endeavours in various Capacities :

1.	Sri Sunaram Soren,	(President From 16-5-1955 to 11-12-1956)
2.	Sri Lingaraj Das	(President From 12-12-1956 to 11-10-1958)
3.	Sri Rama Chandra Mardaraj Deo,	(President From 12-10-1958 to 3-11-1962)
4.	Sri Sudhir Chandra Ghose	(Vice-President)
5.	Sri S. Mumtaz Ali	(Vice-President)
6.	Smt. Bina Misra	(Vice-President)
7.	Smt. Kanakalata Devi	(Vice-President)
8	Smt. Tribeni Mohimohan	(Vice-President)
9.	Sardar Santak Singh	(Vice-President)
10.	Late Gopal Chandra Misra	(General Secretary)
11.	Sri Jagannath Mohapatra	(General Secretary)
12.	Sri Nitai Ch. Das	(Joint Secretary)
13.	Sri Laxmikanta Sen	(Music Secretary)
14.	Smt. Giribala Mohanty	(Dance Secretary)
15.	Sri Rabinarayan Das	(Shows Secretary)
16.	Pramothnath Das	(Music Secretary)
17.	Dayanidhi Misra	(Dance Secretary)

EXAMINATION RESULTS FOR 1964

The Following students of Lalita Kala Pitha came out successful in the Annual Examination conducted by the Prayag Sangit Samiti, Allahabad during the Session 1963-64

I—HINDUSTHANI CLASSICAL VOCAL MUSIC

Sl No.	Subject of Examination	Name of the student	Division secured	Remarks
1	2	3	4	5
(a)	Junior Diploma First Part (1st. year)	1. Kumari Sakuntala Mohapatra	1st Dvn.	Distinction in Practical
		2. Kumari Champaklata Chand (Private)	1st Dvn.	—do—
		3. Sri Basudeb Panda	1st Dvn.	—
		4. Kumari Sipra Das (Private)	1st Dvn.	—
		5. Kumari Nandini Rath	2nd Dvn.	—
		6. Kumari Sanjukta Dalal	2nd Dvn.	—
		7. Kumari Bidutprava Kar	2nd Dvn.	—
		8. Kumari Bijayalaxmi Mohanty	2nd Dvn.	—
		9. Kumari Manikeswari Patnaik	2nd Dvn.	—
		10. Kumari Shantilata Panda	2nd Dvn.	—
		11. Kumari Aruna Misra (Private)	2nd Dvn.	—
		12. Kumari Uma Patnaik (Private)	2nd Dvn.	—
		13. Kumari Sandhya Das (Private)	2nd Dvn.	—
		14. Kumari Namita Mohapatra	2nd Dvn.	
		15. Kumari Kanchan Naik (Private)	2nd Dvn.	—
(b)	Junior Diploma Final (2nd year)	1. Kumari Kamal Nayak	1st Dvn.	Distinction in Practical
		2. Kumari Pravati Misra	2nd Dvn.	—
		3. Sri Krushna Mohan Das	2nd Dvn.	—
		4. Sri Muralidhar Majhi	2nd Dvn.	—

(c)	Senior Diploma First Part (3rd year)	1. Kumari Kalyani Behera	2nd Dvn	—
		2. Kumari Sabita Beuria	3rd Dvn.	—
		3. Smt. Sarojini Patnaik	3rd Dvn.	—
(d)	Senior Diploma Final (4th year)	1. Kumari Bhubaneswari Misra	2nd Dvn.	—
		2. Kumari Niharika Das	3rd Dvn.	—
		3. Anjali Das	3rd Dvn.	—

II—INSTRUMENTAL MUSIC

(e)	Junior Diploma (First Part)			
	(i) Flute	1. Sri Nagen Behari Das	2nd Dvn.	—
	(ii) Setar	1. Sri Hemanta Kumar Das	3rd Dvn.	—
(f)	Senior Diploma (First Part) Violin.	1. Smt. Leela Bai	3rd Dvn.	—
(g)	Senior Diploma (Final) Violin.	1. Sri Natabar Misra	1st Dvn.	With Distinction in Practical

III—KATHAK DANCE

1.	2	3	4	5
(h)	Junior Diploma. first Part (1st. year)	1. Kmmari Namita Mohapatra	2nd Dvn.	Distinction in Theory
		2. Kumari Minakhi Behera	2nd Dvn.	—
		3. Kumari Madhuchhanda Das	2nd Dvn.	—
		4. Kumari Sanjukta Dalal	2nd Dvn.	—
		5. Kumari Sulata Das	2nd Dvn.	—
		6. Kumari Manikeswari Patnaik	3rd Dvn.	—
(i)	Junior Diploma Final (2nd year)	1. Kumari Anita Giri	2nd Dvn.	—
		2. Kumari Chitra Dwivedi	—do—	—
(j)	Senior Diploma First Part (3rd year)	1. Kumari Kajyani Dwivedi	2nd Dvn.	—
		2. Sri Muralidhar Majhi	2nd Dvn.	—
		3 Kumari Asima Giri	3rd Dvn.	—
		4. Kumari Ranjana Pradhan	3rd Dvn.	—
		5. Kumari Sandhya Acharya	3rd Dvn.	—

The following students of the Lalita Kala Pitha came out successful in the Annual Odissi Music/Dance Examination conducted by the Institution during the Session 1963-64:—

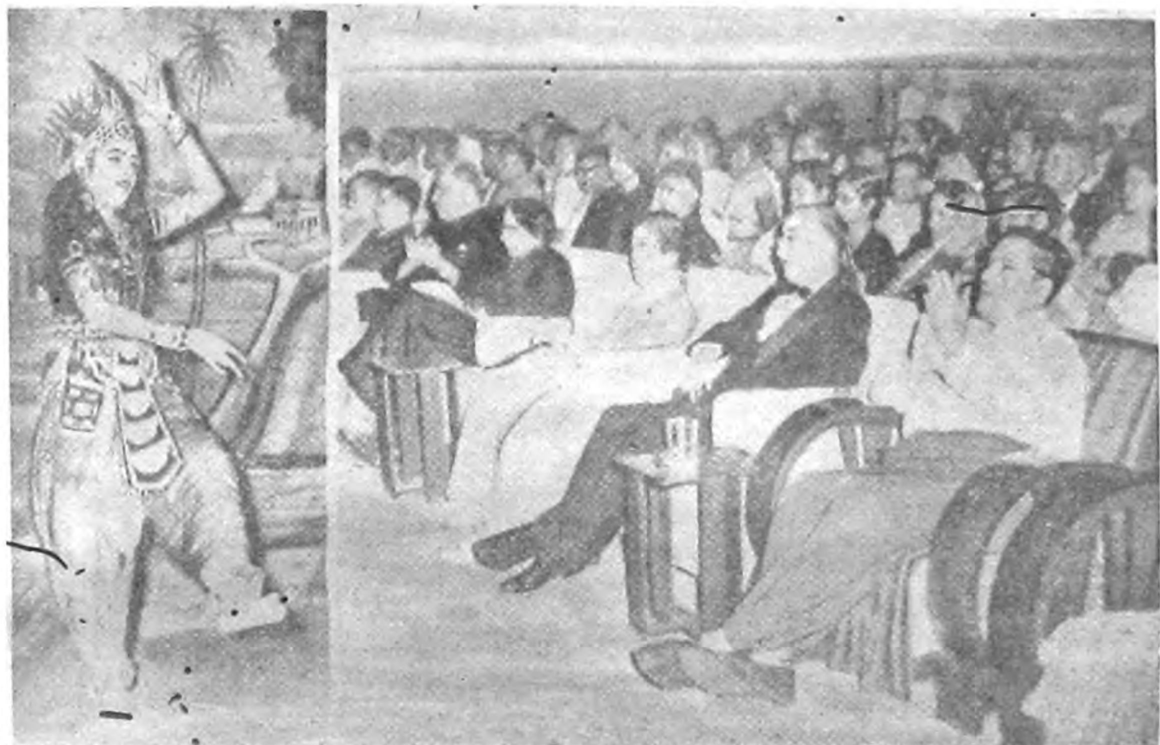
IV ODISSI VOCAL MUSIC

Sl. No.	Subject of Examination	Name of the Student	Division secured	Remarks
1	2	3	4	5
(a)	Sungit Bisarad First Part- (5th year)	1. Kumari Bhubaneswari Misra	1st Dvn.	With distinction in Practical.
(b)	Sangit Madhyama First Part- (3rd year)	1. Kumari Kalyani Behera	1st Dvn.	—
		2. Kumari Sabita Beuria	1st Dvn.	—
		3. Kumari Kalyani Misra	1st Dvn.	—
(c)	Sangit Parichaya Final (2nd year)	1. Kumari Kamal Nayak	2nd Dvn.	—
		2. Sri Basudeb Panda	2nd Dvn.	—
(d)	Sangit Parichaya First Part- (1st year)	1. Kumari Nandini Rath	1st Dvn.	—
		2. Kumari Aruna Misra	2nd Dvn.	—
		3. Kumari Manjkeswari Patnaik	2nd Dvn.	—
		4. Kumari Bijayalaxmi Mahanty	2nd Dvn.	—
		5. Kumari Santilata Panda	2nd Dvn.	—
		6. Kumari Sanjukta Dalal	2nd Dvn.	—
		7. Sri Krushna Mohan Das	2nd Dvn.	—
		8. Sri Sankar Kanhar	2nd Dvn.	—
(e)	Prarambhik Vocal Music	1. Kumari Arati Misra	2nd Dvn.	—
		2. Kumari Minati Misra	2nd Dvn.	—
		3. Kumari Jotshna Mitra	3rd Dvn.	—
		4. Kumari Manorama Satapathy	3rd Dvn.	—
		5. Sri Rankabandhu Behera	3rd Dvn.	—
		6. Kumari Jotshnarani Panda	3rd Dvn.	—
		7. Kumari Puspalata Satapathy	3rd Dvn.	—
		8. Kumari Jotshnamayee Brahma	3rd Dvn.	—
		9. Kumari Chinmayee Parida	3rd Dvn.	—
		10. Kumari Sanjukta Naik	3rd Dvn.	—
		11. Kumari Sasmita Naik	3rd Dvn.	—
		12. Kumari Nilima Das	3rd Dvn.	—
		13. Kumari Alaka Das	3rd Dvn.	—
		14. Kumari Susama Satapathy	3rd Dvn.	—
		15. Kumari Sagarika Patra	3rd Dvn.	—
		16. Kumari Ajita Ansumali	3rd Dvn.	—
		17. Sri Balaram Raut	3rd Dvn.	—

V ODISSI DANCE

1	2	3	4	5
(f)	Nrutya Madhyama First Part (3rd.year)	1. Kumari Kalyani Dwivedi	2nd Dvn.	—
		2. Kumari Ranjana Pradhan	2nd Dvn.	—
		3. Kumari Ashima Giri	2nd Dvn.	—
		4. Kumari Chitra Dwivedi	2nd Dvn.	—
		5. Kumari Sandhya Acharya	3rd Dvn.	—
		6. Kumari Madhuchhanda Das	3rd Dvn.	—
(g)	Nrutya Parichaya Final (2nd year)	1. Kumari Minakhi Behera	1st Dvn.	with distinction in Practical
		2. Kumari Anita Giri	—do—	—do—
		3. Kumari Sanjukta Dalal	2nd Dvn.	—
		4. Kumari Manikeswari Patnaik	2nd Dvn.	—
(h)	Prarambhik Dance			
		1. Kumari Arati Misra	2nd Dvn.	—
		2. Kumari Minati Misra	2nd Dvn.	—
		3. Kumari Raja Laxmi Panigrahi	2nd Dvn.	—
		4. Kumari Jotshnamayee Brahma	2nd Dvn.	—
		5. Kumari Sanjukta Naik	3rd Dvn.	—
		6. Kumari Sasmita Naik	3rd Dvn.	—
		7. Kumari Namita Mohapatra	3rd Dvn.	—
		8. Kumari Bijayalaxmi Panigrahi	3rd Dvn.	—
		9. Kumari Shehanjali Patnaik	3rd Dvn.	—
		10. Kumari Sagarika Patra	3rd Dvn.	—
		11. Kumari Sumitra Beuria	3rd Dvn.	—
		12. Kumari Puspalata Satpathy	3rd Dvn.	—
		13. Kumari Binita Mohapatra	3rd Dvn.	—

——

A cultural show by Kalapitha in honour of Japanese delegation at State Guest House. Former Governor Mr. Y. N. Sukthankar, Mrs. Sukthankar and former Minister Mr. R. B. Misra are among the audience.

ସଂଗୀତର ବିଳାପ

ଶ୍ରୀମତୀ ଅଂଜଳି ମହାନ୍ତି

ସେ ସାଗର ବେଳା,
ସେ ନବଡ଼ ଝାଉଁବଣ
ସେ ତାର ଝଲଚ ସୁମଳ ଆକାଶ
ସବୁ ଅଛି—
ନାହିଁ ସେହି ବୀଣାର ଝଙ୍କାର
ଚହବାଲ ଛାରୁ ଶୁଭେ ଖାଲି ହାହାକାର ।
ହେ ମୋର ତରୁଣ ଶିଳ୍ପୀ......
କାହିଁ ତୁମ ଅଧମ ମୂର୍ଚ୍ଛନା
ସେ ଆଳାପ, ସେ କଳାପ
ସେ ବିଳାସ, ସ୍ୱରର ବନ୍ଦନା ?
ତୁମ ବିନୁ ହେ ମୋର ଭକ୍ତ ବଳସ୍ତ
ମାଗେ ଭିକ୍ଷା ଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାର···
ବଂଚାଅ ! ବଂଚାଅ···
ବଂଚିବାର ମୋହ ସେନା
ହଜିବାକୁ ଭଲପାଅ କେବାଳି
ମଣ୍ଡିବାର ରସ ସାର ଦେଇ···
କେଉଁ କାଳି ଉଟିଯିବ ତୋଳ ?
ତୁମେ ବଂଚ, ମୁଁ ବି ବଂଚିବି
ତୁମେ ହଜ ମୁଁ ବି ହଜିବି···
ତୁମେ କାନ୍ଦ ମୁଁ ବି କାନ୍ଦିବି
ତୁମେ ହେଲେ କାଠର ଖେଳଣା
ତାର ହୋଇ ମୁଁ ଲୁଚିଥିବି
ଶିଳ୍ପୀର ଜୀବନ ଧର
ସଂଗୀତକୁ କନ୍ଦାଅନା ଆଜ
ଏ ବିଳାପ ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ
ତୁମେ ଥାଉ ଥାଉ ।

ମୁଦ୍ରାକର - ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ପଣ୍ଡା, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସ, କଟକ-୨

Kumari Sati/a of 4th year Vocal.

Kumari Bhubaneswari, a 6th year Student of Odissi Vocal.